

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

LUKA FICKO

Mentor: doc. dr. Anton Kramberger

**Dinamika povpraševanja po delu v
dolenjsko – belokranjski regiji od
leta 1990 do leta 2003**

Diplomsko delo

LJUBLJANA, 2005

KAZALO

UVOD 3

1. OPREDELITEV POLITIKE ZAPOSLOVANJA 6

2. VRSTE BREZPOSELNOSTI 8

2.1. PROSTOVOLJNA BREZPOSELNOST	8
2.2. TEHNOLOŠKA BREZPOSELNOST	9
2.3. ODKRITA BREZPOSELNOST	9
2.4. PRIKRITA BREZPOSELNOST	11
2.5. VLOGA POVPRASEVANJA V RAZLIČNIH TEORIJAH TRGA DELA	12

3. PREDSTAVITEV TRGA DELOVNE SILE V REPUBLIKI SLOVENIJI 14

4. SLUŽBE ZA ZAPOSLOVANJE 17

4.1 ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA ZAPOSLOVANJE	18
4.1.1 Nastanek in razvoj od leta 1900 do 1990	18
4.1.2 Zavod Republike Slovenije od leta 1990 do danes	21

5. PREDSTAVITEV DOLENJSKO-BELOKARNJSKE REGIJE 23

5.1 GOSPODARSTVO	23
5.2 IZOBRAŽEVANJE	24

6. GRAFIČNI IN STATISTIČNI PRIKAZ DINAMIKE POVPRASEVANJA V REGIJI OD LETA 1990-2003 26

6.1 OSNOVNI POJMI	27
6.2. ANALIZA IN KOMENTAR STATISTIČNEGA PRIKAZA STANJA V REGIJI MED LETOM 1990 IN LETOM 2003	31

7. SKLEP IN UGOTOVITVE 41

8. VIRI IN LITERATURA 46

KAZALO GRAFOV IN TABEL

1. GRAF 3.1: GIBANJE ŠTEVILA REGISTRIRANO BREZPOSELNIH V SLOVENIJ V OBDOBJU 1975- 1999.....	17
2. TABELA 6.1: PRIKAZ DELOVNE AKTIVNOSTI V DOLENJSKO-BELOKRANJSKI REGIJI OD LETA 1990 DO LETA 2003.....	31
3. GRAF 6.2: AGREGATNO POVPRŠEVANJE V DOLENJSKO- BELOKRANJSKI REGIJI OD LETA 1990 DO LETA 2003.....	3
4. TABELA 6.2: POVPRŠEVANJE PO DELAVCIH GLEDE NA DOKONČANO STOPNJO IZOBRAZBE PO LETIH.....	36
5. GRAF 6.3: AGREGATNO POVPRŠEVANJE PO DELU (PREKO ZZRS) GLEDE NA IZOBRAZBO.....	37

UVOD

V času v katerem živimo, dobiva vse večji pomen in težo politika zaposlovanja. Politika zaposlovanja oziroma zaposlovanje samo je pomemben faktor v življenju, tako na mikro (osebe, družine, gospodinjstva), mezzo (organizacije), kot na makro nivoju (regije, država).

Na makro nivoju mislim predvsem na državo in njeno vlogo pri zaposlovanju. V interesu države je, imeti čim bolj nizko stopnjo brezposelnosti, saj ima od tega le koristi, tako ekonomske, kakor tudi socialne. Povsem pa se brezposelnosti v sodobni dinamični ekonomiji, v kateri podjetja nastajajo in izginjajo, ne da izogniti, zato se govori tudi o "naravni stopnji brezposelnosti" (t.im. točka NAIRU).

Z makroekonomskega vidika je državi bolje imeti čim višjo stopnjo zaposlenosti, ob pogoju, da so ti produktivno zaposleni (da se torej proizvod lahko prodaja), saj tako hitreje raste bruto družbeni produkt in tudi prihodek z naslova obdavčitve plač ni zanemarljiv. Čim večja je stopnja zaposlenosti, tem manj denarja je potrebno tudi vlagati v socialne prerazporeditve naknadno, v razne programe za pomoč pri zaposlovanju brezposelnih oseb oziroma za nadomestila za brezposelnost. Skratka čim višja je (produktivna) zaposlenost, tem manj denarja je potrebno za aktivno in pasivno politiko zaposlovanja.

Tudi socialni vidik problema brezposelnosti ni zanemarljiv za državo, saj čim večja bo stopnja zaposlenosti tem večja bo tudi zaradi tega socialna blaginja in manj bo socialnih nemirov. Je pa danes naloga podjetij, da ljudi zaposlijo produktivno, vsekakor izjemno težka, saj tekma za trge med podjetji postaja mednarodna in globalna. Velik pomen pri tem imajo dobri, uspešni, torej prilagodljivi in inovativni menedžerji, poleg usposobljene delovne sile.

Posamezniku kot subjektu na mikro ravni zaposlitev predstavlja enega ključnih dejavnikov v življenju. Zaposlitev ima glede vpliva na človeka dve dimenziji in sicer ekonomsko in socialno. Za večino ljudi je zaposlitev oziroma delo, ki ga opravljajo sredstvo s katerim lahko pridejo do zaslužka, ki jim je vir

eksistence. Delo pripore k osebni rasti človeka, tako v obliki pridobivanja novih znanj, kot tudi k večji socialni angažiranosti človeka. Oseba, ki ima zaposlitev, prihaja na delovnem mestu v stik z sodelavci, s katerimi izoblikuje nekakšne odnose, bodisi formalne, bodisi neformalne. Ti odnosi so pogoj za neformalni prenos znanja, potrebnega za učinkovito in uspešno delo.

Z zaposlenostjo so neposredno (Slovenija) ali posredno (Anglija in ZDA) povezani tudi (javni in zasebni) sistemi socialne in pokojninske varnosti in sicer tako, da so zaposlene osebe vsaj minimalno zdravstveno in invalidsko zavarovane, zavarovane pa so tudi za primer brezposelnosti v času, ko so delovno aktivni in jim mineva pokojninska doba.

Zaposlovanje preko odprtega trga dela je bolj značilno za razvite industrijske družbe, v katerih imamo na eni strani množico ljudi, ki si lahko pridobijo sredstva za življenje le tako, da se zaposlijo in na drugi strani delodajalce, ki s svojo zemljo, stroji in napravami, znanjem in drugimi sposobnostmi za ustanavljanje in upravljanje podjetij omogočajo ljudem zaposlitev (Svetlik, 2001: 107).

Zaposlovanje je proces, v katerem nezaposleni ali brezposelni posamezniki iščejo plačano delo pri delodajalcih; v katerem delodajalci iščejo in izbirajo delavce. Gre za proces, v katerem predvsem javne službe ali pa tudi zasebne agencije za zaposlovanje pomagajo tistim delavcem, ki sami ne zmorejo takoj preiti v prve ali nove zaposlitve, da najdejo sebi primerno delo, in delodajalcem, da najdejo ustrezne delavce (Svetlik, 2001: 107).

V samem procesu zaposlovanja preko trga dela sodelujeta obe strani, tako potencialni delojemalec (ponudbena stran), kakor tudi delodajalec (povpraševalna stran); nemalokrat pa tudi tretja stran, ki ima ob tem vlogo nekakšnega posrednika; to je v večini držav javni zavod za zaposlovanje ali pa tudi zasebna agencija, ki je specializirana za področje zaposlovanja. Delojemalci in delodajalci uporabljajo podobne metode pri iskanju dela oziroma delovnega mesta (ang. job searching, job seeking) oziroma pri iskanju potencialnega delojemalca.

Glavno opravilo obeh tipov akterjev na trgih dela je iskanje informacij o delu in delavcih. Iskalci zaposlitve se v procesu zaposlovanja poslužujejo najrazličnejših metod, ki naj bi jim pomagale pri iskanju ustrezne zaposlitve. Najpogostejše med njimi so: pisno ali osebno poizvedovanje neposredno pri delodajalcu, odzivanje na razpisana delovna mesta, ki se objavljena preko medijev ali na oglasnih deskah služb za zaposlovanje vse več poizvedb pa se odvija z neformalno pomočjo sorodnikov ali prijateljev.

Najpogostejše metode izbiranja in iskanja ustreznih delavcev pri delodajalcih pa so:

- objavljanje oglasov o prostih delovnih mestih v medijih in na oglasnih deskah služb za zaposlovanje,
- pregledovanje priporočil in poročil o iskalcih zaposlitve,
- pogovori in intervjuji z iskalci zaposlitve,
- pregledovanje prošenj in življenjepisov potencialnih delojemalcev.

Vloga javnih zavodov in zasebnih agencij za zaposlovanje je v tem procesu obojestranskega poizvedovanja usklajevanje informacijskih tokov, zlasti posredovanje informacij o prostih delovnih mestih, svetovanje iskalcem zaposlitve o njim primernih zaposlitvah; imajo pa tudi zahtevnejše programe namenjene bolj kriznim obdobjem, kot so npr. programi aktivne politike zaposlovanja, programi ki so namenjeni delodajalcem za spodbujanje samozaposlovanja, nadomestitev dela stroškov invalidskim podjetjem, nadomestitev dela stroškov za ohranitev delovnih mest; vendar te programe Aktivne politike zaposlovanja (APZ) izvajajo le javni zavodi oziroma Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije.

V tej nalogi se bom posvetil predvsem analizi trendov zaposlovanja v dolenjsko-belokranjski regiji po letu 1990 do leta 2003. Po osamosvojitvi države je ta regija, podobno kot ostale v Sloveniji, morala uvesti vrsto sprememb, med njimi je tudi prestrukturiranje lokalnega gospodarstva. Zanima me, kako so se ti dinamični in boleči tranzicijski procesi odražali na spremenjeno lokalno gospodarstvo, zlasti na povpraševanje po delovni sili. Spremenjeno povpraševanje namreč močno pritiska na delavce, ki se morajo

v relativno kratkem času prekvalificirati (starejši) ali pa preišli in ustrezno izobraževati (mlajši), če nočejo obtičati v nevarnih vodah dolgotrajne brezposelnosti ali celo odvečne delovne sile.

Postavil sem tudi dve hipotezi, kateri nameravam skozi diplomsko nalogo preveriti:

- 1. Dinamični in boleči tranzicijski procesi so se odražali na spremenjeno lokalno gospodarstvo, zlasti na povpraševanje po delovni sili.***
- 2. Spremenjena ponudba delovne sile - večji priliv višje izobraženih v delovno silo oziroma na trg delovne sile (ekspanzija izobraževanja), je v obdobju 1990-2003 naletela na ugoden odziv in se je struktura povpraševanja temu prilagodila.***

Naloga navedeno domnevo preverja sistematično in postopno. Sestavljena je iz naslednjih poglavij:

1. OPREDELITEV POLITIKE ZAPOSLOVANJA

V ožjem smislu politiko zaposlovanja opredeljujemo kot dejavnost države in njenih organov na področju zaposlovanja. Politika zaposlovanja v širšem smislu pa se nanaša na usklajevanje in prizadevanje za uresničitev interesov, širšega kroga socialnih dejavnikov, ki so zainteresirani za zaposlovanje. Gre za delodajalce in njihova združenja, sindikate in organizirane socialne skupine, katere želijo na trgu delovne sile izboljšati svoj položaj oziroma položaj svojih članov. Tu bi lahko uvrstili še ženske, invalide in posamezna profesionalna združenja (Svetlik, Trbanc, 2002: 36).

Sistem zaposlovanja mora vsebovati kot enega izmed ključnih elementov, urejenost odnosov med akterji, kateri ga sestavljajo, kar pa pomeni jasno delitev vlog in razmejitev pristojnosti med njimi. Pomembno je tudi ustaljeno zaporedje dejavnosti, ki jih posamezni akterji izvajajo (Svetlik, Trbanc, 2002: 36). Nekoč je bila opredelitev teh dejavnosti opredeljena kot načrtovanje (Fauldi, 1973 v Svetlik, Trbanc, 2002: 36), danes pa je opredeljena kot oblikovanje ter izvajanje politike (Schmitd, 1996: 198-234 v Svetlik, Trbanc, 2002: 36).

O sistemih zaposlovanja lahko govorimo šele v zadnjih nekaj desetletjih. V tem obdobju so se razvite države ponovno začele srečevati z naraščanjem brezposelnosti. Naraščati je začela predvsem strukturna brezposelnost. Podobno je bilo pri nas, kjer se je prikrita (latentna) brezposelnost pričela pretvarjati v manifestno. V sedemdesetih letih 20. stoletja je tedanja država SFR Jugoslavija naredila celostni pristop k reševanju naraščajočega problema brezposelnosti; pričela je z izvajanjem aktivne politike zaposlovanja in s prenovno služb za zaposlovanje, ki so se tako pričele vse bolj neposredno vmešavati na področje brezposelnosti oziroma na sam trg delovne sile.

Brezposelnost je pomemben ekonomski, socialni in politični problem, tako na ravni države kot na ravni posameznih regij. V Sloveniji je bila brezposelnost še v začetku devetdesetih let 20. stoletja relativno nov pojav, ki pa se je pojavil kot posledica korenitih sprememb v prenavljanju strukture gospodarstva. Gre za pojav, kateremu se nismo mogli izogniti niti v obdobju polne zaposlenosti, ko so prevladovali elementi dogovorne ekonomije (čeprav so socialistične oblasti obstoj brezposelnosti večinoma zanikale) niti se mu ne moremo izogniti danes, v tržnem sistemu, kjer se planska alokacija delovne sile hitro umika tržni. (Smerdu, 1992: 99).

V nadaljevanju bomo več pozornosti namenili dvema vprašanjema: vrsti brezposelnosti in razlogom za dinamiko povpraševanja na trgih dela. Ta pregled bo narejen z namenom, da bolje razumemo, kako je samo povpraševanje po delu odvisno od, prvič, težavnosti razmer na trgih dela

oziroma od stopnje in sestave brezposelnosti, in drugič, od ekonomskih razlogov in procesov na trgih dobrin in storitev.

2. VRSTE BREZPOSELNOSTI

Poznamo več vrst brezposelnosti:

- prostovoljna brezposelnost
- tehnološka brezposelnost
- odkrita brezposelnost
- prikrita brezposelnost

2.1. PROSTOVOLJNA BREZPOSELNOST

Najboljša utemeljitev prostovoljne brezposelnosti je v Sayovem modelu tržnega ravnovesja. Kakor na trgu blaga, sta tudi na trgu delovne sile ponudba in povpraševanje uravnovešena. Opirajoč se na ta model, se brezposelnost ne more pojaviti brez vmešavanja zunanjih dejavnikov. V primeru, da je trg dela v ravnovesju, lahko vsi, ki želijo delati, dobijo zaposlitev. Zaposlitev pa lahko dobijo, le za plače, katerih rezultat je razmerje med ponudbo delovne sile in povpraševanjem po delovni sili. Kadar je ponudba delovne sile večja od povpraševanja po njej, lahko dobijo zaposlitev vsi le za nižjo plačo. Ravno tu se kaže prostovoljna brezposelnost, da delavci niso pripravljeni delati za normalne plače. Tako je krivda za brezposelnost prevaljena na tiste, ki so z njo prizadeti. Iz tega je razvidno, da je v bistvu svoboda ponudnikov delovne sile zelo omejena, saj oni niso le prisiljeni prodajati delovno sile, temveč se tudi cena za njihovo delovno sile oblikuje neodvisno od njih samih oziroma neodvisno od njihove volje. Podobno kakor je moteč dejavnik svobodna volja ponudnikov delovne sile, tako je nezaželeno tudi vsako drugo vmešavanje na trgu delovne sile. Država ne sme ničesar ukreniti v zvezi z brezposelnostjo, saj naj bi jo trg dela sam odpravil (Scherman: 1976: 35-38 v Svetlik 1985: 26).

2.2 TEHNOLOŠKA BREZPOSELNOST

Tehnološka brezposelnost je posledica novih tehnologij, ki vplivajo na relativno zmanjševanje števila delovnih mest in na spremembe v njihovi strukturi. Nastaja na strani povpraševanja po delovni sili. Najhujše posledice na zaposlovanju pusti zamenjava stare tehnologije za novejšo, saj se takrat poveča produktivnost dela, hkrati pa je onemogočeno kreiranje novih proizvodenj (Svetlik 1985: 34).

2.3 ODKRITA BREZPOSELNOST

Aktualna ponudba delovne sile predstavlja odkrito brezposelnost. Odkrito brezposelnost se navadno deli na tri vrste: na frikcijsko brezposelnost, brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja, in na strukturno brezposelnost.

- Frikcijska brezposelnost je neizogiben del trga delovne sile oziroma njegovega delovanja, saj je le teoretično možno, da trg brezhibno in usklajeno deluje, kar pomeni, da je usklajevanje med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili tekoče. Samo v teoriji je mogoče, da imajo delavci, ki ponujajo delovno silo, popolne informacije o razpoložljivih delovnih mestih ter da imajo delodajalci, ki iščejo delovno silo, popolne informacije o delavcih, ki iščejo zaposlitev.

Vzrok za frikcijsko brezposelnost naj bi bilo slabo delovanje trga delovne sile oziroma slab pretok informacij o prostih delovnih mestih in o iskalcih zaposlitve. Kalachek je mnenja, da je pravi vzrok frikcijske brezposelnosti heterogenost delovnih mest in heterogenost delavcev (Kalchek: 1973, 79-82, v Svetlik 1985: 35). Tem bolj so dela heterogena, tem več delavci izbirajo med njimi; izbirajo toliko časa, dokler ne najdejo takšno, ki jim najbolj ustreza. Podobna je tudi situacija pri delodajalcih, saj tudi oni izbirajo med delavci, rezultat izbire pa naj bi bil najboljši delavec.

Delavci ne sprejmejo prve zaposlitve, ki jim je ponujena, delodajalci pa ne prvega delavca, ki se jim nudi oziroma jim je ponujen.

- Pri frikcijski brezposelnosti gre za to, kolikor je ustreznih prostih delovnih mest, tolikšna je tudi frikcijska brezposelnost. Ustrezna delovna mesta pa so tista, ki so primerna stopnji in vrsti izobrazbe brezposelnih ter ustrezajo njihovim drugim sposobnostim in zahtevam. Prav tako morajo biti prosta delovna mesta locirana v krajih, kjer so nastanjeni brezposelni oziroma krajih, kamor so se brezposelni pripravljani voziti ali preseliti (Addison, Siebert: 1979: 376-412, v Svetlik 1985: 35). Frikcijska brezposelnost praviloma ni dolgotrajna. Največkrat se pojavi, ko delavci, ki zamenjajo službo oziroma izberejo drugo delo, vendar takoj ne začnejo z delom v novi službi. Njihovo brezposelnost je kratkotrajna in sicer traja toliko časa, kolikor delavci iščejo službo ali čakajo, da prevzamejo novo delovno mesto. Po ocenah ekonomistov je občasna nezaposlenost v dinamičnih gospodarstvih neizogibna in ponavadi ne predstavlja resnega problema (Haralabos 1999: 249).
- brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja je utemeljil Keynes, zato jo nekateri imenujejo tudi Keynesova brezposelnost. On je trdil, da akumulacija dohodka, ki ni usmerjena niti v prodajo, niti v potrošnjo, niti v investicije povzroča premajhno povpraševanje po blagu oziroma povzroča blagovne presežke, kar pa ima vpliv na zmanjševanje proizvodnje in investicij ter na zmanjševanje povpraševanja po delovni sili; posledica tega pa je rast brezposelnosti. Premosorazmerno z rastjo brezposelnosti, pa se zmanjšuje tudi dohodek prebivalstva in s tem upada tudi potrošnja. To pa sili podjetja k omejitvam ekonomske aktivnosti in k odpuščanju delavcev oziroma k omejevanju zaposlovanja (Svetlik 1985: 36).
- Glavna značilnost strukturne brezposelnosti je njena pokritost z delovnimi mesti in dolgotrajnost. Pri strukturni brezposelnosti gre za neustrezno pokritost prostih delovnih mest; to pomeni, da med

ponudbo delovne sile in povpraševanjem po njej prihaja do določenih neskladij. Delovne sposobnosti iskalcev zaposlitev ne ustrezajo zahtevam prostih delovnih mest. Lahko bi tudi rekli, da delovna mesta niso prilagojena sposobnostim ljudi oziroma obratno. Najpomembnejša neskladja, ki so razlog za strukturno brezposelnost, nastajajo v poklicih, stopnji izobrazbe, usposobljenosti ter v geografski razporeditvi delovnih mest oziroma iskalcev zaposlitve. Strukturna brezposelnost je v primerjavi s frikcijsko brezposelnostjo praviloma dolgotrajna. Vzrok temu je počasno in težko prilagajanje med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili (Svetlik 1985: 37).

- Obstajata dve vrsti strukturne brezposelnosti: regionalna in sektorska. Regionalna brezposelnost se pojavi, ko delavci ne živijo na območjih, kjer so na razpolago delovna mesta, sektorska pa obstaja, ko so brezposelni brez ustreznih veščin, znanj ali kvalifikacij, da bi zasedli prosta delovna mesta (Haralabos 1999: 250).

2.4. PRIKRITA BREZPOSELNOST

Ugotavljanje in opredelitev prikrite brezposelnosti je težavno. Prvi razlog je, da je že sam izbor metode s katero oziroma po kateri bi ugotavljali prikrto brezposelnost težak. Vsaki metodi so kritiki očitali, da ni zajela vse kategorije prebivalstva. Nazoren primer za to so apatični delavci, ki zaposlitve ne iščejo samo zato, ker so prenehali upati, da bodo zaposlitev sploh še kdaj dobili. Takim delavcem nihče ne more oporekati brezposelnosti, hkrati pa je logično, da se več ne pojavljajo v registru iskalcev zaposlitve (Svetlik 1985: 38).

Drugi razlog ima izhodišče v »teoriji človeških resursov«, ki predpostavlja, da je potrebno sposobnosti vseh ljudi čim bolj razviti ter jih čim bolj produktivno izkoristiti (Ginzberg: 1966,1976; Harbison: 1976; v Svetlik 1985: 38). Po tej teoriji je vsaka nižja stopnja produktivnosti, kot bi jo subjekt bil sposoben producirati, slaba izraba delovnega časa, in zaposlitev na povsem neustreznem delovnem mestu predstavlja obliko prikrte brezposelnosti.

Prikrito brezposelni pa so prav tako tisti subjekti, ki so delovno sposobni in niso zaposleni in tudi zaposlitve ne iščejo.

2.5 VLOGA POVPRASEVANJA V RAZLIČNIH TEORIJAH TRGA DELA

Strokovna literatura o tem, kako v resnici deluje trg dela, ni enotna. Razlika je predvsem v različno opredeljeni vlogi institucij, ki so v teh teorijah opredeljene ali pa ne. Zato je tudi poudarek povpraševanju v različnih teorijah različen.

Z vidika predpostavk lahko v grobem ločimo tri teorije trga dela (Kramberger 1999: 89-110).

(1) Plačno-tekmovalni model trga dela podpira tekmovalno teorijo o odprtih trgih dela (najbolj liberalistična), ki govori le o delodajalcih in delojemalcih ter o simetričnem minimax načelu stroškov, s katerima se ta dva akterja podajata v pogajanja o zaposlitvi. Ta teorija komajda opaza še kakšne širše institucionalne vplive na delovanje trgov dela, če pa jih že opaza, potem jih proglašajo za moteče, odvečne in škodljive (sindikalizem, diskriminacija, segregacija). Ta teorija zaradi svojevrstne historične stvarnosti prevladuje v ZDA, deloma tudi v Angliji, ne pa na področju kontinentalne Evrope. Teorija o človeškem kapitalu (splača se investirati v izobraževanje) je njen naravni razteg, danes govorimo ne le o osebnih ali družinskih investicijah v izobraževanje, pač pa tudi o organizacijskem človeškem ali intelektualnem kapitalu. Prav tako je njen posebni razteg tudi poizvedovalna domneva (ang. screening hypothesis).

(2) Segmentacijska teorija (segmenti kot so primarni in sekundarni ali pa interni in eksterni trgi dela so glavne institucije, vsak od njih ima svoja pravila delovanja, ponudbe in povpraševanja). Zanimivo, da je ta model bližje stvarnosti vsepovsod, kjer so se delovna razmerja oblikovala skozi dolgotrajne sindikalne boje in industrijsko politiko. Celo več, če segmentacijsko teorijo posplošimo na evropsko raven, lahko govorimo o treh do petih tipičnih

modelih trgov dela (Esping-Anderson: skandinavski, angleški, korporativni in mediteranski), ki so dokaj različni, tako glede demografije, družinskega dela, ženskega dela, delovnih navad, študentskega dela itn.). Posledica dejanske evropske regionalne raznovrstnosti je v tem, da se težko razvijajo poenotene evropske industrijske politike glede delovnih razmerij.

(3) Teorija o tekmovanju poslovanja, ki trdi, da je trg dela dvoenotski, na strani ponudbe so ljudje, na strani povpraševanja pa standardizirana delovna mesta (tu je še en razteg - teorija o ujemanju delovnih mest z izobrazbo in znanjem ljudi); (ang. job matching theory) ...

Povpraševanje po delavcih je pri prvi teoriji povsem odvisno od učinkovitosti podjetij in organizacij: če je pri teh prisotna rast, lahko povprašujejo po delu, če je ni, pa ne morejo. Vsa iniciativa glede dinamike trgov dela je dana podjetjem in organizacijam.

Pri drugi teoriji na trgih namesto pravil (stroškovne) učinkovitosti, ki so značilna za manjša podjetja, bolj veljajo pravila organizacijske uspešnosti, to pa pomeni, da je povpraševanje tudi stvar politike podjetij in države, ne pa le trga.

Pri tretji teoriji strukturo dela in delovnih mest določata tehnologija in trg skupaj; tehnologija pa je razumljena kot fronta, ki se le počasi širi s pomočjo ekonomskih, socialnih, psiholoških in političnih vlaganj. Zato je povpraševanje več kot zgolj stvar ekonomiziranja podjetij na kratki rok, je v bistvu vsota celotne inovacijske in strateške zagnanosti določene skupnosti. Za vsebino delovnih mest v tem modelu je značilno, da jih v celoti obvladujejo akterji povpraševalne strani, tudi došolanje in usposabljanje kadrov, zato pa je nekoliko preveč pasivno opisan sam delavec - njegova zaposlitev in plača sta določeni s tehnološko strukturo delovnih mest, ne pa z njegovo delavnostjo, znanjem, sposobnostjo, prizadevnostjo ipd. Ta teorija pa, zanimivo, pojasnjuje, zakaj se razvijajo obsežni interni trgi dela, ki so na videz v nasprotju s prvo teorijo: njihov nastanek naj bi se namreč menedžerjem ekonomsko obnesel, saj z internim šolanjem in usposabljanjem ohranjajo

prednost pred konkurenco, splošno ali javno poklicno šolstvo bi te prednosti izničilo.

Domneva: morda je za opis položaja v dolensko-belokranjski regiji blizu tretja teorija.

3. PREDSTAVITEV TRGA DELOVNE SILE V REPUBLIKI SLOVENIJI

V Sloveniji, ki ima vse bolj in bolj odprto ekonomijo, postaja nezaposlenost vse večji problem, kateri ima ekonomske in socialne posledice. Razlogov za to je več. Vpliv zunanjih trgov in posledice ekonomske prestrukturiranja v času tranzicije sta prav gotova dva izmed glavnih razlogov. Ekonomsko prestrukturiranje še vedno ni končano; zaposlenost v kmetijskem in industrijskem sektorju je v upadu, medtem ko zaposlenost v storitvenem sektorju raste. Slovenski delodajalci in delojemalci se soočajo z močnim in tekmovalnim mednarodnim okoljem. V organizacije se uvajajo novi standardi dela in načini upravljanja, ki strmijo h kvaliteti in ne več h kvantiteti. Organizacije težijo k bolj dinamičnim in fleksibilnim delovnim mestom, kar pa zahteva tudi primeren kader za zasedbo teh delovnih mest. Le z visoko strokovno usposobljeno delovno silo, ki je dinamična in prilagodljiva, je mogoče reševati problem brezposelnosti v Sloveniji (Pirher in drugi 2000: 5).

Pirher (1992: 19-30) v svoji raziskavi ugotavlja, da na naš trg delovne sile še vedno zaviralno vpliva tudi nedorečenost pri procesu lastninjenja kot gibalo tržnega ravnanja delodajalcev pri objektivnem, ekonomskem povpraševanju, vprašanju delavskega soupravljanja in sindikalne reprezentativnosti ter močna zakonska poseganja na področje plač. Vsa ta vprašanja zaviralno delujejo na tržno oblikovanje cene dela, ki je poleg ponudbe in povpraševanja tretji element trga delovne sile.

V zadnjih petnajstih letih so se razmere na trgu delovne sile v Sloveniji zelo spremenile. Relativno polna zaposlenost in varnost same zaposlitve, katera je bila zagotovljena v prejšnjem sistemu, sta prešli v zelo kratkem obdobju v sistem tržnega gospodarstva. Kuzmin (1994: 28) je mnenja, da je bilo vse do leta 1990 pravzaprav Sloveniji prizaneseno ukvarjanje z brezposelnostjo. Stopnja brezposelnosti je bila ne le pod povprečjem večine razvitih držav z tržnim gospodarstvom, temveč tudi precej pod naravno stopnjo, ki naj bi po strokovnih merilih obsegala 6 % razpoložljive delovne sile. Poudarja tudi, da je problematika brezposelnosti postala aktualna po letu 1990, ko je stopnja brezposelnosti začela hitro naraščati in je v treh letih skoraj iz nič dosegla oziroma prerasla leta 1993 stopnjo 14 %.

Ko je bila še Slovenija sestavni del SFR Jugoslavije, je bil sprejet zakon, ki je bil ključen v smeri upravljanja tržne ekonomije. Leta 1988 je bil sprejet Zakon o podjetjih, ki je pomenil prvi korak v tem procesu. Omenjeni zakon je prenesel pravico odločanja na lastnike proizvodnih sredstev in njihove pooblaščenca in s tem ukinil delavsko samoupravljanje. To pa je prineslo številne spremembe v delovanju trga delovne sile in njegovi institucionalni ureditvi.

Spremembe je uzakonil novi zakon o delovnih razmerjih, sprejet leta 1990. Ta zakon je sprostil predvsem nekatere togosti, ki so v socializmu onemogočale racionalno izrabo dela. Najpomembnejša sprememba, ki je stopila v veljavo s tem zakonom, je občutna omejitev kontrole delavcev nad dostopom do delovnih mest, saj so delodajalci dobili pravico odpuščanja presežnih delavcev. S tem se je tudi končalo obdobje popolne varnosti zaposlitve. Uporaba prožnejših oblik zaposlovanja je postala bolj sproščena. Zakonodaja jih namreč ne prepoveduje več, temveč tudi regulira, s čimer so se delodajalcem dokaj široko odprla vrata tudi za numerično prilagajanje delovne sile (Ivančič 1999: 93).

Kmalu, že leta 1991, je bil tudi ta zakon nekoliko spremenjen, sprejet pa je bil še en zakon, in sicer Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. Sprejetje omenjenega zakona je ustvarilo dejanske pogoje za

hitrejše sproščanje trga delovne sile, kar je pomenilo hitrejši prehod v stanje neaktivnosti oziroma stanje brezposelnosti, kar pa je seveda vodilo k naraščanju stopnje brezposelnosti.

Ravno ta prehod, od sistema neposredne varnosti zaposlitve, v katerem je bilo prepovedano odpuščanje delavcev zaradi ekonomskih in tehnoloških viškov, k sistemu posredne varnosti; katerega značilnost je, da za varnost zaposlitve vedno poskrbi vsak sam. V primeru neuspeha, pa se vmeša tudi država s svojo pomočjo. Kot pravi Vodopivec: »Država je opustila svojo očetovsko vlogo: podjetja zdaj lahko odpuščajo odvečne delavce in odgovornost za iskanje službe se je prenesla na posameznika« (Vodopivec, 1995: 281).

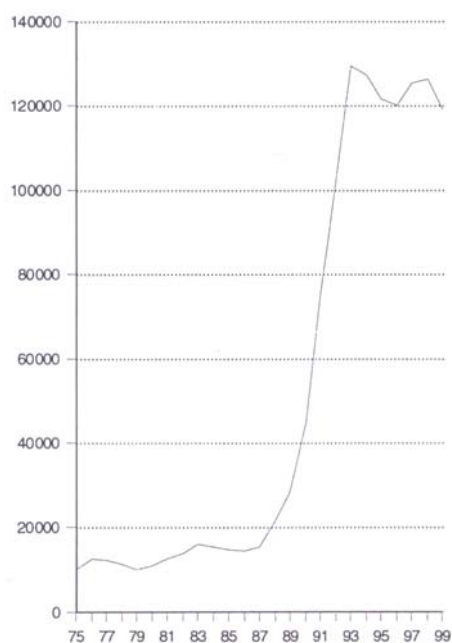
Za slovenski trg delovne sile bi lahko dejali, da v zadnjem desetletju oziroma od začetka 90-ih let prejšnjega stoletja, doživlja zelo skrajšano in zato intenzivirano različico sprememb, ki so se zgodile v razvitih družbah v drugi polovici 20. stoletja.

Ob koncu osemdesetih let in z začetkom devetdesetih let 20. stoletja se je pojavila transformacijska depresija, ki je povzročila številne spremembe. Povzročila je, med drugim tudi izrazito povečanje števila brezposelnih in stopnjo brezposelnosti (glej graf 1), razlog temu pa je bilo pomanjkanje delovnih mest in strukturne spremembe, ki so se v tem času začele (Ignjatović 2002:12).

Ignjatović (2002:13) pravi, da je ena od posledic transformacijske depresije bilo tudi drastično zmanjšanje delovno aktivnega prebivalstva, saj se je po registrskih virih zmanjšala za več kot dvesto tisoč in sicer v obdobju od 1988-1998. Vzrok zmanjšanja delovno aktivne populacije je bil velik odlivni tok iz nekdanj prevladujočih trgov dela, po velikosti pa je bil enakomerno razporejen v dve smeri: v upokojevanje in v brezposelnost. Na populaciji v Republiki Sloveniji je prišlo glede aktivnosti prebivalstva do določenih premikov v razmerju med spoloma. Delež žensk med brezposelnimi se je v obdobju med letoma 1992 in 1997 povečal iz 42,5 % na 47,5 %. Delež zaposlenih je v

enakem obdobju padel med ženskami iz 42,9 % na 39,4 %, med moškimi pa se je delež zaposlenih zmanjšal iz 49,9 % na 46,3 %.

Graf 3.1: Gibanje števila registrirano brezposelnih v Sloveniji v obdobju 1975-1999

Vir: Ignjatović, 2002

4. SLUŽBE ZA ZAPOSLOVANJE

Prve posredovalnice dela so bile odprte že leta 1910, v Veliki Britaniji. Odprl jih je takratni britanski zunanji minister Winston Churchill, katerega mnenje je bilo, da so posredovalnice dela pomemben del socialnega mehanizma, nujno potrebna za obstoj dobro urejene družbe. Ob svoji ustanovitvi leta 1919 je Mednarodna organizacija dela (MOD) pričela spodbujati države članice k čimprejšnji ustanovitvi mrež posredovalnic dela. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) je v sedemdesetih letih 20. stoletja zapisala, da

so javne službe najpomembnejše in edino orodje za pravilno in učinkovito delovanje trga dela.

Danes je pomen javnih služb za zaposlovanje velik in se povečuje. Denimo leta 1996 je svet evropskih ministrov označil javne službe za zaposlovanje kot ključni faktor pri reševanju strukturnih problemov trga delovne sile (Glazer, Hazl 2002: 200).

4.1 ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA ZAPOSLOVANJE

4.1.1 Nastanek in razvoj od leta 1900 do 1990

V Sloveniji ima javna služba za zaposlovanje dolgo tradicijo. Ljubljanski mestni svet je 1. januarja leta 1900 ustanovil mestno posredovalnico z imenom Mestna posredovalnica dela za delo in stanovanja, ki je postala tudi članica Državne zveze vseh splošnih zavodov za posredovanje dela v Avstriji (Glazer, Hazl 2002: 217). Usluge, katere je zaposlovalnica nudila, niso bile brezplačne, saj so morali tako delojemalci kakor delodajalci plačevati pristojbino. Za to obdobje je značilna izključno posredovalna funkcija med delodajalci in delavci na področju zaposlovanja, ki se je kasneje razširila tudi na posredovanje stanovanj za delavce.

S koncem 1. svetovne vojne je zaposlovanje dobilo nove razsežnosti v organizacijskem smislu, posledica tega so bile spremembe pri organiziranem zaposlovanju. To obdobje bi lahko označili kot obdobje, v katerem smo bili priča institucionalizaciji področja zaposlovanja, ki je bila vidna, pri vstopu države na reguliranje zaposlovanja ter njenim odločujočim vplivom na nadaljnji organiziran razvoj. Vračanje nekdanjih delavcev s fronte in iz vojnega ujetništva ter neurejena proizvodnja, ki je med vojno zastala, so povzročili visoko stopnjo brezposelnosti.

Narodna vlada SHS v Ljubljani je z Naredbo vlade z dne 20. decembra 1919 ustanovila Državno posredovalnico za delo v Ljubljani. Do septembra 1919 so

bile ustanovljene še štiri podružnice. S tem posegom je tedanja oblast želela pomagati delavcem pri pridobivanju zaposlitve in posledično zmanjšati visoko stopnjo brezposelnosti. Pričeli so tudi skrbeti za življenjsko eksistenco brezposelnih delavcev. Pravico do le-te so imeli nezaposleni delavci in nameščenci, ki so že bili zaposleni, vendar so zaradi vojne zaposlitev izgubili ali pa so bili vpoklicani in nato odpuščeni iz vojske. Izvršilna naredba o izplačevanju podpor in načinu izplačevanja je bila sprejeta 2. januarja 1919.

V letu 1921 je pričela delovati borza dela v okviru Delavske zbornice. Organizirane so bile kot samostojne samoupravne ustanove s svojim statutom. Naloga delavskih zbornic je bila zaščita ekonomskih, kulturnih in socialnih interesov delavcev in nameščencev. Državne borze dela so bile pomožni organ ministrstva za socialno politiko, ki je tudi finančno vzdrževalo in podpiralo njihovo delovanje. Leta 1928 so bile državne borze dela reformirane in so postale javne borze dela. Delovale so na samoupravni osnovi z lastnim financiranjem. Sedem let kasneje so bili postavljeni temelji za zavarovanja za primer brezposelnosti in sicer z uredbo o posredovanju dela, ki je bila istega leta dopolnjena in spremenjena. Zavarovanja za primer brezposelnosti so delavci plačevali sami. Nadomestilo je znašalo 1,4 % mezde. Zanimivo je, da delavci, ki so sodelovali v stavkah, do podpore niso bili upravičeni. Tako se je v tem obdobju poleg posredniške vloge služb za zaposlovanje, pričela razvijati še vloga, s katero so službe pričele opravljati zaščitno vlogo za zagotavljanje eksistence brezposelnih delavcev. Organizirana javna dela so uvedli leta 1933, zaradi velike ekonomske krize.

Borza dela v Ljubljani se je leta 1939 izločila iz Delavske zbornice in postala samostojna Javna borza dela. Svoje delo je opravljala tudi med okupacijo (Gantar 2001: 7-13, 38-39).

Po letu 1945, torej po koncu 2. svetovne vojne so v Sloveniji pričele delovati uprave za delo. Naloga uprav za delo je bilo mobilizacijsko in upravno vključevanje delovne sile v proizvodnjo. Uprave za delo so ukinili leta 1952. Nadomestila jih je Republiška uprava za posredovanje dela z mrežo lokalnih posredovalnic dela. V novoustanovljenih Republiških upravah za delo je bilo

še vedno čutiti velik vpliv njenih predhodnic, predvsem pri načinu upravljanja. S koncem leta 1960 so Republiške uprave za delo prenehale delovati in so se reorganizirale v Zavod Ljudske Republike Slovenije za zaposlovanje delavcev (Glazer, Hazl 2002: 217).

Glavne naloge službe v tem obdobju so bile:

- spremljanje zaposlenosti in potreb gospodarstva in javnih služb po delavcih,
- predlaganje ukrepov za zaposlovanje delavcev, zlasti z lokacijo gospodarskih objektov in razdelitvijo naložb, popolnim izkoriščanjem zmogljivosti gospodarskih organizacij, odpiranjem novih obratov, komunalnimi in drugimi javnimi deli,
- posredovanje pri zaposlovanju delavcev skladno z njihovo sposobnostjo in strokovno izobrazbo ter potrebami organizacij, ki so skladne z programiranim povečanjem storilnosti dela,
  - pomoč mladim in odraslim pri izbiri poklica, ki ustreza njihovim nagnjenjem in možnostim ter potrebam gospodarstva in javnih služb,
  - skrb za strokovno usposabljanje in prekvalifikacijo brezposelnih,
  - odločanje o pravicah med začasno brezposelnostjo in skrb za sprejem in nastanitev tistih, ki iščejo zaposlitev.

(Letno poročilo 1961, Zavod LRS za zaposlovanje delavcev, Ljubljana 1962; v Glazer, Hazl 2002: 217-218)

Naštete aktivnosti, ki jih je izvajal slovenski zavod za zaposlovanje se niso skoraj v ničemer razlikovale od aktivnosti, katere so izvajali ostali zavodi za zaposlovanje v ostalih evropskih državah.

Leta 1966 je bil sprejet Zakon o reorganizaciji in financiranju zaposlovanja. Na podlagi omenjenega zakona je bila izvedena reorganizacija in tako je leta 1967 republiško skupnost za zaposlovanje sestavljalo devet komunalnih skupnosti za zaposlovanje: Novo mesto, Ljubljana, Maribor, Murska Sobota, Koper, Kranj, Celje, Nova Gorica in Velenje. Komunalnih zavodov je bilo tudi devet, vendar so imeli svoje izpostave, teh je bilo 52.

Manjša reorganizacija, katera je bila potrebna zaradi prilagoditve trenutni zakonodaji in razmeram na trgu delovne sile, je bila izvedena leta 1975 (devet Skupnosti za zaposlovanje in Zveza skupnosti za zaposlovanje) in leta 1987 (deset medobčinskih strokovnih služb za zaposlovanje in strokovna služba zveze skupnosti za zaposlovanje). Leta 1990 je deloval zavod za zaposlovanje kot organ v sestavi Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. V skladu z 61. in 77. členom Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Uradni list RS, št. 5/91 in 12/92), je od 21. 5. 1992 pričel delovati kot javni zavod s statusom pravne osebe. (Glazer, Hazl 2002: 217)

4.1.2 Zavod Republike Slovenije od leta 1990 do danes

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje je organiziran enotno za območje celotne Slovenije, je samostojna pravna oseba s statusom javnega zavoda, ki deluje enotno na območju Republike Slovenije. Organizacijsko je bil zastavljen na treh nivojih: na republiškem kot državna služba, na regijskem kot območna služba, v okviru območne službe pa so organizirani uradi za delo. Ima deset območnih enot (Novo mesto, Celje, Koper, Maribor, Ljubljana, Kranj, Nova Gorica, Murska Sobota, Velenje in Sevnica) in v vsaki občini dotedanjo lokacijsko izpostavo – urad za delo.

Delo oziroma delovanje zavoda je javno. Zavod obvešča javnost o svojem delu oziroma izvajanju dejavnosti s publikacijami, brošurami, letaki, obvestili ter preko sredstev javnega obveščanja in z glasilom zavoda. Je nosilec informacijskega sistema za področje zaposlovanja in zavarovanja za primer

brezposelnosti. Slovenski zavod za zaposlovanje spada po številu zaposlenih med najmanjše v Evropi, po obsegu svoje dejavnosti pa med največje.

Zavod opravlja strokovne naloge, ki se nanašajo na zaposlovanje, štipendiranje in poklicno orientacijo ter na izvajanje zavarovanja za primer brezposelnosti in ukrepov aktivne politike zaposlovanja. Opravlja tudi druge naloge v skladu za zakonom, drugimi predpisi, statutom, ter drugimi splošnimi akti zavoda. Pomembnejše naloge zavoda so:

- izvaja posredovanje zaposlitev in zaposlitveno svetovanje ter poklicne orientacije,
- rešuje zahteve za uveljavljanje pravic iz zavarovanja za primer brezposelnosti,
- izvaja ukrepe aktivne politike zaposlovanja,
- izplačuje denarna nadomestila, denarne pomoči in druge denarne dajatve brezposelnim osebam, in denarne dajatve na podlagi ukrepov aktivne politike zaposlovanja,
- dodeljuje in izplačuje štipendije po zakonu,
- izvaja nadzor nad izpolnjevanjem obveznosti brezposelnih oseb in drugih pogojev po zakonu,
- vodi predpisane evidence, informacijski sistem in statistiko,
- izvaja zavarovanje po mednarodnih konvencijah in mednarodnih sporazumih,
- izvaja prostovoljno zavarovanje za primer brezposelnosti,
- izdaja delovna dovoljenja tujcem,
- opravlja storitve za jamstveni sklad RS,
- zagotavlja pravne in druge strokovne pomoči brezposelnim osebam,
- poklicni in kadrovske inženiring organizacijam oziroma delodajalcem pri izbiri kandidatov za zaposlitev, pri oblikah in smereh izvajanja izobraževalnih procesov, izdelavi psihofizičnih profilov, izvajanju celovitih kadrovskih opravil za delodajalce, organizaciji preusposabljanja, dokvalifikacije oziroma prekvalifikacije presežnih delavcev,

- izvaja storitve in nudi pomoč organizacijam oziroma delodajalcem na področju računalniško informacijskega inženiringa in usposabljanja,
- posreduje delavce organizacijam oziroma delodajalcem za opravljanje občasnih oziroma začasnih del po pogodbah o delu,
- vodi poklicne kariere posameznika,
- pravno svetuje posameznikom in organizacijam oziroma delodajalcem
- izvaja strokovne in znanstvene raziskave

5. PREDSTAVITEV DOLENJSKO-BELOKARNJSKE REGIJE

5.1 GOSPODARSTVO

Območje Dolenjske in Bele Krajine leži na južnem pasu Slovenije, preko katerega vodijo mednarodne tranzitne poti. Tranzitne poti potekajo po zelo slabih transportnih povezavah, tu mislim predvsem na slabe cestne povezave, saj omenjena regija ni imela vse do leta 2003 niti enega odseka avtoceste, kaj šele sodobno in varno avtocesto. Meji na republiko Hrvaško.

Dolenjska in Bela Krajina se razprostirata na 1661 km² površine, kar predstavlja 8,2 odstotka površine Slovenije. Na tem območju živi 105.926 prebivalcev (stanje 1998) oziroma 5,3 odstotkov prebivalstva Slovenije. Dolenjsko-belokranjsko regijo sestavljajo naslednje občine: Črnomelj, Metlika, Novo mesto, Semič, Šentjernej, Škocjan, Trebnje, Dolenjske Toplice, Mirna Peč in Žužemberk.

V Mestni občini Novo mesto, po gospodarski dejavnosti največji občini v regiji, je 50,2 odstotkov vseh gospodarskih družb regije imelo 58,3 odstotkov vseh zaposlenih, 73,2 odstotkov vse povprečne vrednosti sredstev in ustvarilo kar

75,2 odstotkov vseh prihodkov. Po obsegu gospodarske dejavnosti Mestni občini Novo mesto sledijo občine Trebnje, Črnomelj in Metlika.

Dolenjsko-belokranjsko gospodarstvo ima po glavnih gospodarskih kazalcih 5,4 odstotni delež v celotnem slovenskem gospodarstvu. Dejstvo je, da sodi med propulzivnejše dele slovenskega gospodarstva, saj tako po gospodarnosti, donosnosti in dohodkovnosti presega republiško povprečje in iz dneva v dan vse bolj intenzivno zaznamuje svoj prostor tako v Sloveniji, kot tudi širše.

Po integralnih kazalcih razvitosti je bila že leta 1970 med razvitimi slovenskimi regijami, prevladujoče panoge (avtomobilska, farmacevtska, tekstilna, lesna, gradbeništvo) pa so bile nadvse uspešne. Sledilo je krizno obdobje iz katerega se je formiralo dokaj strukturno spremenjeno gospodarstvo, ki je ohranilo tipično industrijski značaj, saj je v industriji še vedno 69 odstotkov vseh zaposlenih, v Sloveniji pa znaša to povprečje 46 odstotkov.

Leta 2001 je bilo v regiji 1172 gospodarskih družb, v katerih je bilo 24.462 zaposlenih. Gospodarske družbe v regiji so v tem letu ustvarile 633 milijard tolarjev prihodkov.

Večja podjetja v dolenjsko-belokranjski regiji so: Revoz, Krka, Adria Mobil, Labod, TPV, Novoles, Trimco, Akripol, Kolpa, Danfoss Compressors, Beti, Komet in Pfeleiderer Novoterm. V omenjenih velikih podjetjih je zaposleno skoraj tri četrtine vseh zaposlenih v regiji. Prevladujejo predelovalna, tekstilna, farmacevtska, avtomobilska industrija in gradbeništvo ter trgovina. Prav ta podjetja ustvarijo 65% prihodkov celotne regije. Izvoz regije predstavlja 17% celotnega izvoza Slovenije. Od tega velika podjetja ustvarijo preko 95% tega izvoza, kar pomeni, da gre za najbolj izvozno usmerjeno regijo v Sloveniji.

5.2 IZOBRAŽEVANJE

Dolenjsko-belokranjska regija ima poleg večjega števila osnovnih šol tudi veliko srednješolskih programov. Dve gimnaziji (Novo mesto in Črnomelj),

ekonomske šole, tekstilna šola (Metlika), Srednja šola za gostinstvo in turizem in Kmetijska šola, Šolski center Novo mesto; v omenjeni ustanovi ponujajo programe za pridobitev 3., 4. in 5. stopnje izobrazbe (smeri zdravstvo, strojništvo, lesarstvo, elektro...).

Omenjena regija je od leta 1998 tudi visokošolsko središče. To je postala z ustanovitvijo Visoke šole za upravljanje in poslovanje Novo mesto. V regiji je tudi nekaj šol, ki ponujajo programe za pridobitev višje šolske izobrazbe (6. stopnja). V okviru Šolskega centra Novo mesto deluje Višja strokovna šola s programi: strojništvo, komunala, elektronika in študij strojništva na daljavo; v okviru kmetijske šole deluje Višja strokovna šola s programom kmetijstvo; v okviru ekonomske šole deluje Višja strokovna šola s programom poslovni sekretar. Dolenjska regija oziroma Občina Novo mesto si tudi prizadeva, da bi dobila univerzo in tako postala 4. univerzitetno središče v Sloveniji za Ljubljano, Mariborom in Koprom.

6. GRAFIČNI IN STATISTIČNI PRIKAZ DINAMIKE POVPRAŠEVANJA V REGIJI OD LETA 1990-2003

V omenjenem poglavju bom poskušal s pomočjo grafov in tabel nazorno prikazati dinamiko povpraševanja po delu v dolenjsko-belokranjski regiji od leta 1990-2003. Omenjena regija je po ekonomskih kazalcih ena najrazvitejših regij v državi. Kot vse ostale regije oziroma celotno državo jo je prizadel razpad nekdanje države, Socialistične federativne republike Jugoslavije, katere del je bila tudi Slovenija.

Podjetja iz dolenjsko-belokranjske regije so izgubila velik del trga, na katerega so izvažale svoje izdelke, zato so bila primorana poiskati nove trge, na katerih so si poizkušale izboriti svoj prostor. Nekatera podjetja so bila uspešna, druga ne; kar je seveda imelo tudi posledice na delovno silo, zaposleno v omenjenih podjetjih.

Uspešna podjetja so širila svojo dejavnost in se razvijala, posledično se je zviševalo ali ostalo na isti ravni število zaposlenih; medtem ko je v podjetjih, ki niso bila uspešna, proizvodnja upadala, posledica tega je bil propad oziroma stečaj podjetja, ki je imel za posledico izgubo delovnih mest zaposlenih delavcev v podjetju.

Strukturne spremembe v gospodarstvu v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, ki so posledica poglobljanja gospodarske krize in prehoda iz planskega v tržno gospodarstvo ter prehod iz socializma v tržni kapitalizem, so povzročili stečaje številnih podjetij in s tem številna odpuščanja presežnih delavcev.

Zaradi bližine meje z Republiko Hrvaško je v regiji imelo zaposlitev tudi veliko ljudi iz Hrvaške in tudi ostalih republik bivše SFRJ. To so bili tako sezonski delavci, kakor tudi delavci z stalno zaposlitvijo. Ob nastanku samostojne in suverene Republike Slovenije se je tudi zakonodaja, ki je urejala delovna

razmerja, spremenila. Posledica tega je bilo tudi odpuščanje delavcev, ki niso imeli slovenskega državljanstva.

V Sloveniji se je po osamosvojitvi pričel proces privatizacije oziroma lastninjenja, ki je močno vplival na zaposlovalno politiko v celotni državi. Podjetja so pričela prehajati iz družbene v privatno last. Potrebno pa je poudariti, da se tudi po osamosvojitvi ni spremenila socialna varnost, saj je Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti iz leta 1991 ohranil visoko raven socialne varnosti brezposelnih oseb; prestrukturiranja v gospodarstvu so bila pričakovana, hkrati pa je obstajala močna želja po ohranjanju socialnega miru. To je bila seveda le kratkoročna rešitev za državo, saj so vse višja brezposelnost in s tem posledično tudi višji izdatki države povzročili razprave o potrebnih spremembah obstoječega Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. Sprejetih je bilo več zakonskih dopolnil, novi zakon pa je bil sprejet leta 1998.

6.1 OSNOVNI POJMI

Skupno število prebivalstva predstavlja število prebivalstva, ki je v nekem določenem obdobju bivalo na določenem ozemlju.

V strukturo *aktivnega prebivalstva* vključujemo zaposlene v podjetjih in drugih organizacijah, zaposlene pri zasebnikih, samozaposlene in registrirano brezposelne osebe.

Po kriterijih mednarodne organizacije za delo (ILO) se kot *brezposelne osebe* smatrajo osebe, ki so stare 15 let in več in izpolnjujejo mednarodno primerljive ter s strani ILO sprejete pogoje (izpolnjeni morajo biti vsi trije, da je oseba šteta kot brezposelna oseba):

1. oseba ni v referenčnem tednu ni bila niti zaposlena ali samozaposlena, niti ni opravljala kakega dela za plačilo

2. oseba aktivno išče delo oziroma zaposlitev ali samozaposlitev za plačilo
3. oseba mora biti razpoložljiva za zaposlitev (lahko prične z delom, če ga dobi)

Število registrirano brezposelnih predstavlja število iskalcev zaposlitve, ki so se registrirali kot iskalci zaposlitve pri Zavodu za zaposlovanje Republike Slovenije.

Pomemben dejavnik, ki ima tudi velik vpliv na zaposlovanje so tudi *demografska gibanja*. Demografska gibanja sestavljajo naslednji dejavniki:

- nataliteta,
- mortaliteta,
- migracije (imigracije in emigracije)

Izobraževanje je proces, katerega končni cilj je izobrazba.

Stopnja izobrazbe je stopnja, katero je posameznik dosegel skozi proces izobraževanja v osnovni, srednji, višji, visoki šoli ali na fakulteti z dodiplomskim in podiplomskim študijem. V Sloveniji imamo stopnjo izobrazbe razvrščeno na 8 stopenj:

- 1. stopnja: nedokončana osnovna šola
- 2. stopnja: dokončana osnovna šola
- 3. stopnja: dokončana 2. letna poklicna srednja šola
- 4. stopnja: dokončana 3. letna poklicna srednja šola
- 5. stopnja: dokončana 4 ali 5 letna srednja šola
- 6. stopnja : dokončana višja šola
- 7. stopnja: dokončana visoka šola (7/0); dokončana fakulteta oziroma univerzitetna smer dodiplomskega študija (7/1), dokončan podiplomski magistrski študij (7/2)
- 8. stopnja: dokončan podiplomski doktorski študij

Zaposlitev je konkretizacija in institucionalizacija odnosa med posameznikom in delovnim mestom. Gre za institucionalno obliko, v kateri posameznik opravlja svoj posel oziroma posle. Zaposlitev predstavlja tudi aktivnost, katero posameznik opravlja z namenom, da si pridobi plačilo. Nanaša se na opravljanje delovnih nalog, za katere delavec in delodajalec skleneta pogodbo o delovnem razmerju oziroma delovnih nalogah, na katera je delavec razporejen v skladu z zakonom. (Svetlik, Vodovnik 1996: 21)

Sociološka opredelitev zaposlovanje tesno povezuje z pojmom delo in zaposlitev, saj le to obsega celostno področje dela: tako specifiko del in nalog, kot regulacijo le-teh preko trga delovne sile. Nalogo in odgovornost za odpravljanje pomanjkljivosti na trgu dela je v sodobnih družbah prevzela država s programom oziroma načrtom politike zaposlovanja.

Politiko zaposlovanja lahko definiramo kot namerno in avtonomno dejavnost države, usmerjeno k doseganju določenih ciljev na trgu dela; vključuje več ukrepov, s katerimi skuša država zmanjšati stopnjo brezposelnosti in doseči večjo usklajenost med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili in s tem zmanjšati in preprečiti obstoj velikih neravnovesij na trgu delovne sile. (Loveridge & Mok, po Trbanc, 1992)

Poznamo več oblik zaposlovanja:

- Zaposlovanje za nedoločen čas s polnim ali polovičnim delovnim časom
- Zaposlovanje za določen čas s polnim ali polovičnim delovnim časom
- Fleksibilne oblike zaposlovanja:
  1. samozaposleni
  2. lažno samozaposleni
  3. zaposlovanje za določen čas
  4. zaposlovanje s krajšim delovnim časom
  5. delitev delovnega mesta
  6. zaposlovanje pri posrednikih dela

7. posebni programi začasnega zaposlovanja vajencev oziroma pripravnikov
8. delo na vpoklic
9. delo po pogodbi
10. delo na črno

Delo na domu je posebna fleksibilna oblika dela, k je v svetu zelo razvita, pri nas pa je novost. Najpomembnejši aspekt te oblike dela je, da posameznik svoje delo in svoje sposobnosti bodisi intelektualne, bodisi ostale izkorišča v sorazmerno svobodnem okolju, ki naj bi vzpodbudilo posameznika k večji ustvarjalnosti in produktivnosti. Delavčev delovni čas ni fiksno določen, njegova naloga je le, da opravi delo, ki mu je bilo dano. (Svetlik 2001: 88)

6.2. ANALIZA IN KOMENTAR STATISTIČNEGA PRIKAZA STANJA V REGIJI MED LETOM 1990 IN LETOM 2003

TABELA 6.1: Prikaz delovne aktivnosti v dolenjsko–belokranjski regiji od leta 1990 do leta 2003

LETO	SKUPNO ŠT. PREBIV.	ŠTEVILO AKTIVNEGA PREBIVAL.	DELEŽ AKT.PREB. V %	ŠTEVILO REGISTR. BREZPOS.	ŠTEVILO ZAPOSLENIH
1990	103.760	44.123	42,52	1.768	42.186
1991	104.128	41.938	40,28	3.228	38.710
1992	104.212	45.143	43,32	4.162	40.981
1993	104.424	44.998	43,09	5.502	39.494
1994	104.656	44.146	42,18	5.078	39.304
1995	105.682	44.324	41,95	6.273	38.753
1996	105.911	44.158	41,69	6.298	38.432
1997	105.989	46.181	43,57	5.512	40.360
1998	106.211	46.491	43,77	4.746	41.745
1999	106.478	46.827	43,98	4.741	42.086
2000	106.750	46.180	39,41	4.359	41.821
2001	106.903	46.923	40,35	4.209	42.714
2002	107.216	46.287	43,17	3.774	42.513
2003	107.668	42.216	39,21	3.333	42.169

Vir: Letna poročila ZZRS, OE Novo mesto

Iz zgoraj prikazane tabele je razvidno, da je število prebivalcev v dolnjsko-belokranjski regiji v zadnjih trinajstih letih vseskozi naraščalo. Rast prebivalstva je bila sicer dokaj majhna (3908 ljudi oziroma 3,63 %), vendar je potrebno upoštevati dva dejavnika; prvi je razpad SFR Jugoslavije, saj je kar nekaj ljudi odšlo iz regije in drugi negativen demografski prirast, ki ga beležimo v Republiki Sloveniji. Zaradi omenjenih dejavnikov sem mnenja, da je v regijo v raziskovanem obdobju bila dokaj visoka migracija.

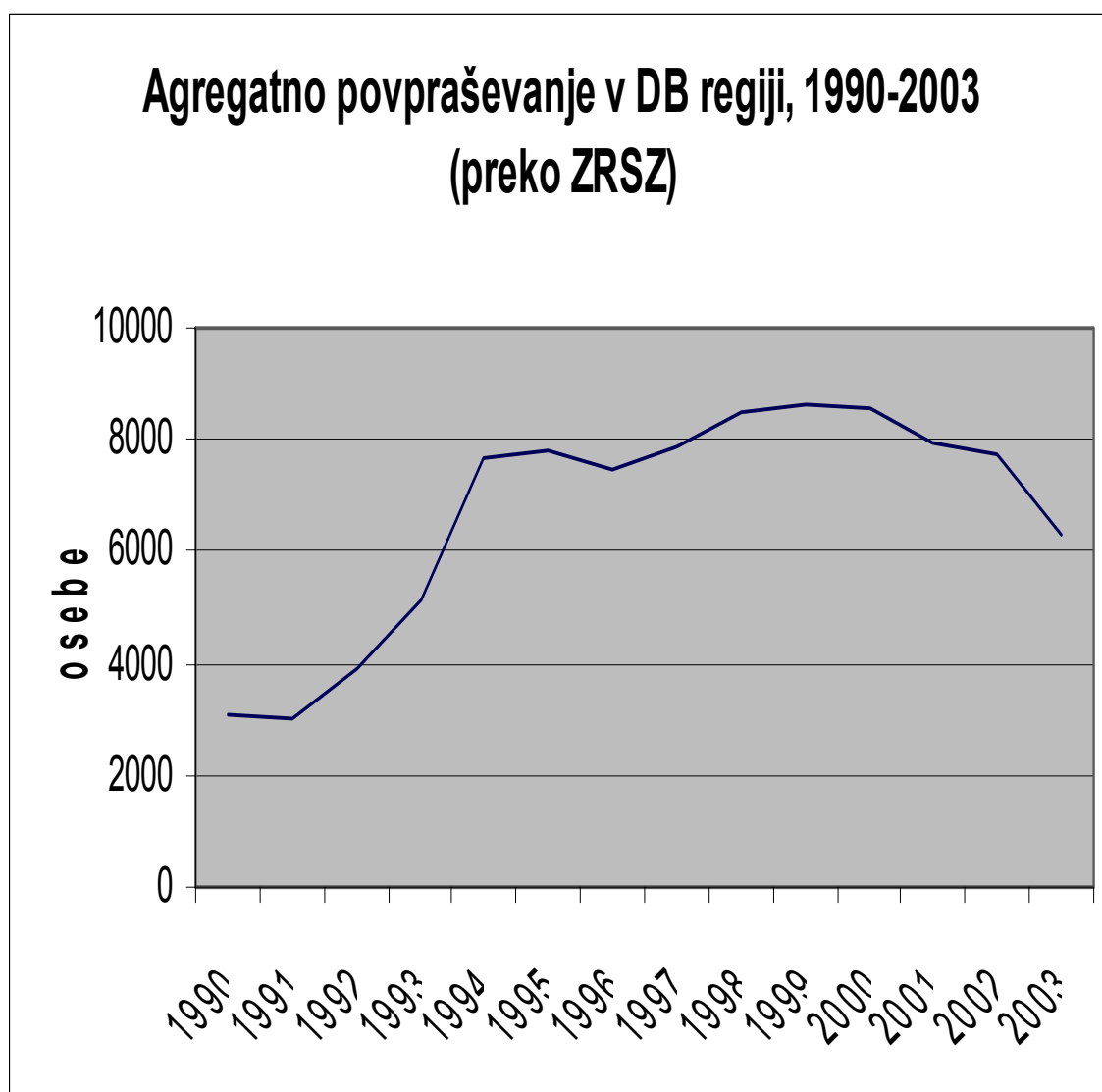
Število aktivnega prebivalstva (potencialna delovna sila) v regiji se je vseskozi spreminjalo in sicer zanimivo tako, da je vsako leto, ko je število aktivnih naraslo, takoj naslednje leto, število aktivnih padlo. Nihanja so bila majhna, izjeme so leta 1991, 1997 in leto 2003. V teh letih je bil padec oziroma rast števila aktivnih prebivalcev regije nekoliko znatnejši in sicer okrog 5 % v primerjavi s predhodnim letom.

Delež aktivnega prebivalstva je skupna točka zgoraj obravnavanih pojmov. Gre za kvocient med številom aktivnih prebivalcev regije in številom vseh prebivalcev regije. Kvocient se je gibal skozi preučevano obdobje med 39 % in 44 %. Najnižjo vrednost je imel leta 2003 in sicer 39,21 %, najvišjo pa leta 1999, 43,98 %. Kvocient je dokaj nizek, potrebno pa se je zavedati, da se prebivalstvo tako v državi, kakor v proučevani regiji stara in da je demografski prirast negativen.

Število registrirano brezposelnih je v regiji z izjemo leta 1994, do leta 1996 naraščalo. Enormna rast je bila zabeležena leta 1991, kar sovpada z osamosvojitvijo Slovenije. Omenjenega leta je bila rast v primerjavi s predhodnim letom kar 82,6 %. Po letu 1996 pa je število registrirano brezposelnih v regiji upadalo.

Menim, da imam dovolj veliko in zanesljivo bazo podatkov, ki sem jih obdelal, da lahko na podlagi le-teh naredim realen prikaz dinamike povpraševanja po delu v dolnjsko-belokranjski regiji v obdobju od leta 1990 do leta 2003.

Graf 6.2: Agregatno povpraševanje v Dolenjsko-belokranjski regiji od 1990-2003

Vir: Letna poročila 1990-2003 ZZRS OE Novo mesto

Agregatno povpraševanje v regiji je bilo v proučevanih trinajstih letih (1990-2003) dokaj dinamično. Od leta 1990 do leta 1992 je bilo povpraševanje približno enako, to je okrog 3500 povpraševanj letno po delavcih. Potrebno je upoštevati, da so v letu 1991 šla v srečaj tri za dolenjsko-belokranjsko regijo dokaj velika podjetja: Iskra-upori Šentjernej, Novoles, Zmaga - obrat Mokronog. Leta 1991 je bil tudi zelo velik naravni odliv in v letih od 1990 do 1992 je bilo povpraševanje po delovni sili dokaj nizko tudi zaradi sanacijskih

ukrepov v organizacijah oziroma podjetjih. Po letu 1992 se je začelo število povpraševanj po delavcih v regiji hitro povečevati.

Velik porast povpraševanja je bilo v letu 1994. Rast je bila v primerjavi z letom poprej kar 50,3 %. Razlog temu je bilo nekakšno »okrevanje« gospodarstva v regiji po začetnem šoku, katerega je povzročilo razpad bivše skupne države SFR Jugoslavije; saj so si najbolj iznajdljiva in inovativna podjetja v regiji, v tem času našla nadomestna tržišča, ki so zapolnila vrzel, ki je nastala z izgubo trgov bivše skupne države.

Leta 1994 ni bilo mogoče potreb po delavcih kriti le z domačo delovno silo, ki je bila na razpolago, za kar obstajajo različni vzroki; od strukturnega neskladja na trgu delovne sile, do nepripravljenosti domače delovne sile, da sprejme določeno redno zaposlitev, kar je vplivalo na povečanje števila zaposlenih tujcev. V omenjenem letu so bila izdana delovna dovoljenja za 2358 oseb za dobo od dveh mesecev do enega leta (obnovljenih je bilo 1537 delovnih dovoljenj, na novo pa je bilo izdanih 8212 delovnih dovoljenj).

Povpraševanje po delovni sili v preučevani regiji je bilo od let 1994 do leta 1996 približno na enaki ravni razlike so bile le za okoli 6 % v primerjavi z predhodnima letoma oziroma letom. Podatek kaže na oživljanje gospodarstva v regiji. Pokazatelji, ki kažejo na to, so:

- Zmanjšanje brezposelnosti
- Število na novo prijavljenih brezposelnih oseb je bilo manjše za okrog 10%
- Povečanje števila potreb po delavcih

Tudi v tem obdobju ni bilo mogoče kriti vseh potreb po delavcih samo za domačo delovno silo. Izdanih je bilo približno 2500 delovnih dovoljenj na leto. Vzroki za najem tuje delovne sile so enaki kot v predhodnih obdobjih. Kot zanimivost naj navedem, da je delež brezposelnih leta 1996 v dolenjsko-belokranjski regiji znašal v celotni brezposelnosti Republike Slovenije 5,1%.

V naslednjem letu, to je v letu 1997, pa se je delež brezposelnih v regiji, v celotni brezposelnosti v republiki Sloveniji zmanjšal na 4,3 %.

Od leta 1997 se je pričel pozitiven trend zaposlovanja v proučevani regiji. Vse več zaposlitev se je pričelo sklepati za določen čas, kar je sprva bil nekakšen šok, saj sistem, v katerem smo živeli v prejšnji državi, takšne vrste zaposlitve praktično ni poznal. Za ljudi pa zaposlitev za določen čas pomeni izgubo določenih beneficij, kot so npr. možnost pridobitve kredita in seveda ljudem takšna vrsta zaposlitve ne jamči takšne socialne varnosti, kot jo zagotavlja zaposlitev za nedoločen čas.

V letu 1998 v regiji beležimo ugodna gospodarska gibanja, ki so vplivala na pogoje zaposlovanja. Rast industrijske proizvodnje je bila nad slovensko rastjo. V veliki meri je k temu pripomogel izvoz. Delež industrijske proizvodnje se je glede na leto 1997 povečal predvsem v predelovalni industriji. K temu sta najbolj pripomogli podjetji Danfoss Compressors v Beli krajini, ki je v zadnjih dveh letih doživel eno največjih rasti proizvodnje, ne samo naši regiji, ampak tudi v Sloveniji. Posledica tega je bilo odprtje in zaposlitev na več kot 1000 delovnih mest.

Istega leta je tovarna avtomobilov Revoz, katere večinski lastnik je francoska tovarna avtomobilov Renault, zaradi začetka proizvodnje novega tipa avtomobila za dobo šest mesecev zaposlila približno 500 novih delavcev. Revoz je nekaj delavcev zaposlil tudi iz sevniškega in ljubljanskega področja. Število tujcev, ki so se zaposlili v podjetjih v regiji je v primerjavi z ostalimi leti upadlo, saj so velik delež po povpraševani delovni sili pokrili domači delavci.

Trg dela je v letu 2000 v dolensko-belokranjski regiji odražal ugodna gospodarska gibanja. Zaposlovanje novih delavcev je pogosto presegalo okvire domače ponudbe, zato se je zaposlovalo tudi delavce iz tujine in sicer predvsem v gradbeništvu in tekstilni industriji. Število registrirano brezposelnih je bilo tudi tega leta v upadu. Najnižje število registrirano brezposelnih po letu 1992 je zabeleženo leta 2003 in je znašalo 3333 brezposelnih.

Tabela 6.2: Povpraševanje po delavcih glede na dokončano stopnjo izobrazbe po letih

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
1990	801	306	47	850	542	274	274
1991	405	293	55	1112	614	292	292
1992	878	224	81	1202	773	376	376
1993	919	370	160	1910	965	412	412
1994	1812	783	221	2724	1170	464	464
1995	2264	740	190	2445	1199	457	457
1996	2111	698	141	2383	1076	510	510
1997	2350	715	160	2765	1052	412	412
1998	2728	962	154	2658	1108	388	388
1999	2177	1035	190	3075	1173	424	424
2000	2055	955	116	3202	1239	349	628
2001	1846	790	169	2845	1259	302	735
2002	1849	705	179	2643	1132	321	902
2003	1572	324	72	2211	1406	194	545
SKUPAJ	23767	8900	1935	32025	14708	5175	7177

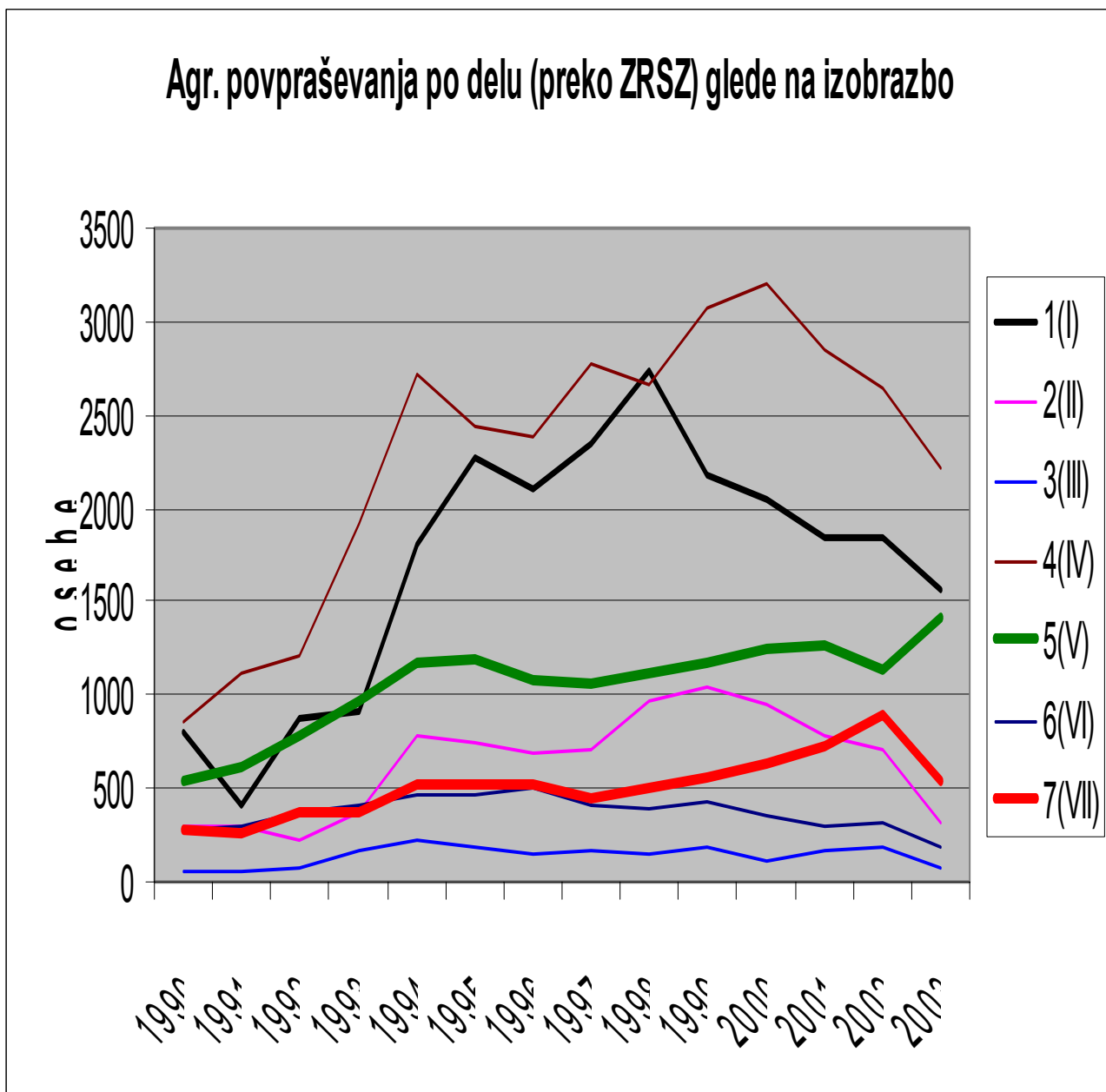
Vir: Letna poročila 1990-2003 ZZRS OE Novo mesto

Podatki, ki sem jih vzel za analizo izbranega problema so bili pridobljeni na Zavodu za zaposlovanje republike Sloveniji, na območni enoti Novo mesto. Podatki obsegajo upravne enote: Črnomelj, Metlika, Novo mesto in Trebnje

Tabela 2 prikazuje povpraševanje delodajalcev po profilu delavcev, glede na njihovo izobrazbo. Poudariti bi želel, da je stopnja izobrazbe bila edini kriterij, katerega sem vzel kot pogoj, ko sem iskal podatke. Niso me zanimali nobeni drugi kriteriji (delovne izkušnje, znanje tujih jezikov in ostala znanja), kateri so ponavadi navedeni s strani delodajalca ob zaposlitvenem oglasu, ki ga objavijo.

Podatki se nanašajo na dolensko-belokranjsko regijo in so le uradni podatki Zavoda za zaposlovanje Republike Sloveniji, območne enote Novo mesto, kajti v nalogi nisem upošteval niti podatke zasebnih agencij za zaposlovanje, niti zaposlitvenih oglasov, ki niso bili objavljeni na ZZRS.

Graf 6.3: Agregatno povpraševanje po delu (preko ZZRS) glede na izobrazbo

Vir: Letna poročila ZZRS, OE Novo mesto

Graf 3 ponazarja grafični prikaz agregatnega povpraševanja po delovni sili v dolensko-belokranjski regiji v obdobju od leta 1990 do leta 2003. Za spremenljivke, ki sem jih upošteval, sem izbral stopnjo izobrazbe, katera je bila navedena kot pogoj v povpraševanju delodajalca, ko je objavil prosto delovno mesto in čas kdaj je bilo povpraševanje izvedeno. Čas je izražen v letnici povpraševanja. Zaradi boljše in lepše ponazoritve sem izbral za vsako stopnjo izobrazbe drugo barvo krivulje. Podatki, ki sem jih upošteval v raziskavi so pridobljeni iz baze podatkov Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije, območne enote Novo mesto.

Povpraševanje po delavcih s prvo stopnjo izobrazbe je bilo v obdobju 1990-2003 dokaj statistično. Gre za delavce, ki nimajo dokončane osemletne osnovne šole. Profil delavca z prvo stopnjo izobrazbe je ponavadi zaposljiv v gradbeništvu oziroma dela težka fizična dela. V regiji je bila potreba po delavcih s prvo stopnjo izobrazbe dokaj nizka, vendar kljub temu niso mogli pokriti teh potreb z domačo delovno, temveč so bili delodajalci primorani zaposliti tujo delovno silo. Tujo delovno silo so sestavljali predvsem delavci iz nekdanjih republik bivše SFR Jugoslavije. Z letom 1998 se je začel upad povpraševanja po delavcih z prvo stopnjo izobrazbe.

V primerjavi s povpraševanjem po delavcih s prvo stopnjo izobrazbe je bilo povpraševanje po delavcih z drugo stopnjo izobrazbe nekoliko bolj dinamično. Gre za delavce z dokončano osemletno osnovno šolo. Največje povpraševanje po delavcih omenjene stopnje izobrazbe je bilo leta 1999 in sicer 1035 povpraševanj, kar predstavlja 12,08 % celotnega povpraševanja v regiji. Največji skok v povpraševanju po delavcih z drugo stopnjo izobrazbe pa je zaznan leta 1994, saj je tega leta v primerjavi z letom prej povpraševanje po delavcih naraslo kar za 111 %. Upad potreb po tem profilu delavcev se je začel leta 1999.

Zanimiv pa je podatek, da je bilo število povpraševanj po delavcih z drugo stopnjo izobrazbe približno enako na začetku proučevanega obdobja (306) in na koncu le-tega (324), kar pomeni, da se dolgoročno povpraševanje po profilu

kadra s prvo stopnjo izobrazbe praktično ni spremenilo, kljub nenehnemu statističnemu zviševanju stopnje izobrazbe slovenske populacije

Delavci s tretjo stopnjo izobrazbe so delavci z dokončano triletno poklicno šolo. Povpraševanje po njih je bilo od vseh sedmih stopenj, po katerih so povpraševali, najnižje. V celotni strukturi povpraševanja je povpraševanje po delavcih s tretjo stopnjo izobrazbe imelo le 1,3 % do 2,5 % delež povpraševanj. Samo povpraševanje je bilo dokaj konstantno skozi celotno proučevano obdobje.

V obdobju od leta 1990 do leta 2003 je bilo najvišje povpraševanje v regiji po delavcih z četrto stopnjo izobrazbe in je znašalo kar okoli 30 % celotnega povpraševanja. To so delavci, ki imajo dokončano triletno poklicno šolo. Velik padec povpraševanja po delavcih z dokončano četrto stopnjo izobrazbe se je začel leta 2000. Najvišja rast povpraševanja je bila leta 1994; tega leta je bila rast povpraševanja v primerjavi z povpraševanjem leto prej večja za 42,6 %.

Povpraševanje po delavcih z dokončano peto stopnjo izobrazbe je skozi celotno proučevano obdobje naraščalo; izjemi sta le leta 1996, 1997 in leto 2002. Gre za delavce z dokončano štiri ali petletno srednjo šolo. Rast po tem profilu je bila dokaj umirjena skozi celotno obdobje. Najvišja je bila leta 2003 in sicer takrat je naraslo povpraševanje za 24,2 % v primerjavi z prejšnjim letom.

Delavci z dokončano šesto stopnjo izobrazbe, so delavci ki so končali dvoletno višjo šolo oziroma triletno visoko šolo. Poudariti pa je potrebno, da so konec devetdesetih delavci z dokončano triletno visoko šolo prešli zaradi reforme oziroma drugačne kategorizacije izobrazbe v razred z sedmo stopnjo izobrazbe in dobili naziv oziroma stopnjo 7/0. Povpraševanje po tem profilu delavcev je bilo v proučevanem obdobju umirjeno. Največji padec povpraševanja je bil zabeležen leta 2003 in je znašal 65,5 %.

V kategorijo delavcev z dokončano sedmo stopnjo izobrazbe spadajo delavci z dokončano štiriletno visoko šolo oziroma delavci, ki so v času šolanja

pridobili strokovni naziv univerzitetni diplomirani, magistri in doktorji znanosti ter delavci, ki so konec devetdesetih let zaradi reforme kategorizacije vrednotenja stopnje izobrazbe prešli v omenjeno kategorijo. Magistri in doktorji znanosti so všeti v to kategorijo zato, ker je povpraševanje delodajalcev po profilu takšnih delavcev preko Zavoda za zaposlovanje tako majhno, da ne bi imelo nobenega smisla statistično ustvarjati novo kategorijo, saj ponavadi takšen profil iskalca zaposlitve najde zaposlitev sam brez pomoči zavoda za zaposlovanje.

Povpraševanje po delavcih z sedmo stopnjo izobrazbe je bilo v regiji skozi preučevano obdobje dokaj konstantno z rahlimi padci in vzponi. Najvišji padec povpraševanja po delavcih z dokončano sedmo stopnjo izobrazbe je bil leta 2003 in je znašal okrog 60 %.

7. SKLEP IN UGOTOVITVE

V Sloveniji je brezposelnost relativno nov pojav, saj ga do osamosvojitve Republike Slovenije praktično nismo poznali. Na spremembo razmer v delovanju na trgu delovne sile je v Sloveniji vplivalo več dejavnikov; največji vpliv je imel prehod planskega v tržni sistem v začetku devetdesetih let. Strukturne spremembe v gospodarstvu so tako povzročilo stečaj in propad številnih podjetij, katerih posledica je bilo odpuščanje delavcev. Vendar je bila kljub vsem raven socialne varnosti na zelo visokem nivoju.

Na slovenski trg delovne sile je imel močan vpliv tudi propad Socialistične federativne republike Jugoslavije in s tem izguba enotnega tržišča, na katera so slovenska podjetja imela usmerjen velik del izvoza. Velik vpliv so imele tudi vojne na območju nekdanje SFRJ. Posledica navedenih dejavnikov je bila zmanjšana rast industrijske proizvodnje in velik porast števila brezposelnih delavcev, katerega posledice je čutiti še danes; zmanjšana gospodarska rast in povečanje izgub v gospodarstvu.

Dolenjsko-belokranjska regija velja za eno izmed gospodarsko najbolj razvitih regij v državi. Podjetja v regiji so usmerjena v večini v izvoz. Po glavnih gospodarskih kazalcih ima dolenjsko-belokranjsko gospodarstvo 5,4 odstotni delež v celotnem slovenskem gospodarstvu. V regiji je kar 69 odstotkov delavcev zaposlenih v industriji. Prevladujoče industrijske panoge so predelovalna, tekstilna, farmacevtska, avtomobilska industrija ter gradbeništvo.

V regiji, katero preučujem, je poleg večjega števila osnovnih šol, tudi veliko srednješolskih programov in pa dve gimnaziji in sicer v Novem mestu in v Črnomlju. Regija je tudi visokošolsko središče, saj poleg programov višjih šol ponuja tudi programe v okviru katerih je mogoče pridobiti visokošolski naziv na Visoki šoli za upravljanje in poslovanje. Regija pa se zavzema, da bi v prihodnosti postala tudi univerzitetno središče.

Namen te diplomske naloge je bil predstavitev delovanja trga dela in analizi trendov zaposlovanja v dolensko-belokranjski regiji v obdobju od leta 1990 do leta 2003. Zanimalo me predvsem povpraševanje po delovni sili s strani delodajalcev, kateri so oddali zaposlitveno ponudbo na Zavodu za zaposlovanje republike Slovenije, na območni enoti Novo mesto. Oddanih ponudb za zaposlitev je bilo v trinajstih proučevanih letih skoraj 100.000. Namen sem imel preveriti tudi dve hipotezi, ki sem si jih zastavil pred pisanjem naloge:

3. Dinamični in boleči tranzicijski procesi so se odražali na spremenjeno lokalno gospodarstvo, zlasti na povpraševanje po delovni sili.

4. Spremenjena ponudba delovne sile - večji priliv višje izobraženih v delovno silo oziroma na trg delovne sile (ekspanzija izobraževanja), je v obdobju 1990-2003 naletela na ugoden odziv in se je struktura povpraševanja temu prilagodila.

Rezultati, do katerih sem prišel po obdelavi podatkov, ki sem jih pridobil na ZZRS, OE Novo mesto, potrjujejo mojo prvo hipotezo, da so dinamični in boleči tranzicijski procesi, ki so se dogajali v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, katerih posledice občutimo še danes, imeli vpliv na spremenjeno lokalno gospodarstvo zlasti pa na povpraševanje po delovni sili.

Padec povpraševanja po delovni sili je bil viden leta 1991. Gre za leto v katerem se je Republika Slovenija postala samostojna, suverena in neodvisna država. Posledica razpada bivše skupne države so se takoj odrazile na trgu dela. Ena izmed posledic je bilo tudi zmanjšano povpraševanje po delu v regiji. Z začetkom leta 1992 je začelo povpraševanjem po delavcih naraščati in se nekoliko ustavila leta 1995. V tem obdobju, ki je bilo obdobje v katerem je propadlo zaradi prej navedenih dejavnikov veliko podjetij; kar je pomenilo, da se je zaprlo veliko število delovnih, je v regiji povpraševanje po delavcih naraščalo. Vzrok temu je odprtje novih podjetij in obratov, kateri so rabili novo delovno silo.

Potrebno pa je poudariti, da so podjetja v omenjenem obdobju zaposlila dokaj veliko število tujih delavcev. Vzrok zaposlovanja tujih delavcev in ne domačih brezposelnih ljudi, je v tem, da domači brezposelni delavci niso bili kvalificirani oziroma niso želeli opravljati ponujenih jim del. Menim, da je delni vzrok temu morda nekoliko preveč ugodna socialna politika, ki jo izvaja država. Predvsem v smislu previsokih socialnih pomoči, saj nemalokrat te dosežejo skoraj 80 % plače, ki bi jo prejel delavec, če bi bil zaposlen. Dejansko se delavcu z ekonomskega vidika ne splača sprejeti zaposlitve, saj lahko s finančno pomočjo države in z delom na črno »zasluži« več kot bi zaslužil ob redni zaposlitvi.

Povpraševanje po delovni sili je s strani delodajalcev zopet začela naraščati leta 1997 predvsem po zaslugi tujega kapitala. V Beli krajini je podjetje Danfoss Compressorss odprlo svoj obrat in na novo zaposlilo okoli 1000 delavcev, pa tudi Revoz je zaradi pričetka proizvodnje novega avtomobila zaposlil okoli 600 ljudi.

V tem obdobju do leta 1998 so delodajalci v večini iskali delovno sila za zasedbo fleksibilnih delovnih mest, predvsem za začasna oziroma priložnostna dela. Potrebovali so predvsem delavcev nižjo stopnjo izobrazbe. Po letu 1999 je bilo manj povpraševanja po delovni sili, manj dobrih delovnih mest in delovnih mest nasploh. Iz tega bi lahko zaključili: Zastoj povpraševanja po delavcih = zastoj zaposlovanja.

Kot sem predvideval je stanju v dolensko-belokranjski regiji najbližja tretja teorija o delovanju trga dela; teorija o tekmovanju poslov (job matching theory), ki pravi, da je trg dela dvoenotski, na strani ponudbe so ljudje, na strani povpraševanja pa standardizirana delovna mesta (tu je še en razteg - teorija o ujemanju delovnih mest z izobrazbo in znanjem ljudi) (Kramberger 200: 89-110).

Če pogledamo dinamiko povpraševanja glede na strukturo izobrazbe delavcev, po kateri je bilo povpraševano lahko potegnemo nekaj zaključkov:

- ❖ najprej upad potreb po 1. stopnji (po 1998),
  - zatem upad potreb po 2. stopnji (po 1999),
  - nato upad potreb po 4. stopnji po (po 2000);
- ❖ zdaj težave pri 7. stopnji (po 2002)
- ❖ Stanovitna rast v povpraševanju je prisotna le še za 5. stopnjo - dokončana štiriletna srednja šola. Zamenjava manj zahtevnih delovnih mest z bolj zahtevnimi delovnimi mesti in kadri je očitno postopna.

Drugo hipotezo, ki sem si jo zastavil pa na podlagi podatkov , ki sem jih pridobil in analizi le-teh zavračam.

Kaj je vzrok temu?

Z odprtjem novih podjetij, tujimi vlaganji se je trg povečal in ta trg omogoča nespremenjeno stanje proizvodnje in strukture zaposlovanja. Lahko pa je tudi način za nižanje plač na delovnih mestih, kajti višje ocenjena delovna mesta po kolektivni pogodbi bi bila dražja. Delodajalci seveda ne pristajajo na to. Zaveznike pa imajo v močni skupini nizko izobraženih, ki bi jih intenzivnejši razvoj proletariziral. Še bolj.

Povpraševanje je posledica rasti trgov in prometa (expansion demand), ne pa kakovostne spremembe delovnega procesa in posledično vodilne kadrovske sestave. Podjetja se odzivajo na tržne razmere brez kakovostnih razvojnih sprememb.(Kramberger 2004 ppt.)

Ob upokojitve delavec zapusti podjetje, vendar velikokrat se zgodi, da delodajalec na izpraznjeno delovno mesto ne zaposli novega delavca. Na ta način pa se ne izvaja zamenjava delavcev na istem delovnem mestu (replacement demand), kar seveda pomeni , da se delovno mesto dejansko ukine oziroma se na prosto delovno mesto zaposli, kader, ki je že zaposlen v podjetju. Tako, da replacement demand ne teče normalno.

Spremenjena izobrazbena struktura ponudbe dela nima odziva od podjetij. Problem neuskrajene ponudbe in povpraševanja po delovni sili je v tem, da morajo višje izobraženi segmenti iskalcev zaposlitve sprejeti zaposlitev, na kateri je potrebna nižja stopnja izobrazbe, kot jo dejansko imajo oni (overeducation) ali pa zapustiti regijo ter celo državo.

Regiji grozi »beg možganov«, saj je povpraševanje po višje izobraženi delovni sile, predvsem po delovni sili z univerzitetno izobrazbo dokaj slabo. Lahko bi rekli, da se podjetja niso odzvala na spremembe v izobrazbeni strukturi na trgu delovne sile.

Prepričan sem, da se bodo podjetja prilagodila stanju na trgu delovne sile; saj dolgoročno, je vlaganje v znanje ena najboljših naložb, če ne celo najboljša.

8. VIRI IN LITERATURA

1. Glazer Jože, Hazl Vanja (2002): »Trg delovne sile v Sloveniji v devetdesetih letih 20. stoletja«. V Ivan svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer, Martina Trbanc (ur.): Politika zaposlovanja. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana. str 200-226.
2. Gantar Ivanka (2001): Sto let javne službe za zaposlovanje na Slovenskem. Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Ljubljana.
3. Haralabos Michael, Holborn Martin (1999): Sociologija: Teme in pogledi. DZS, Ljubljana.
4. Ignjatović Miroljub (2002):»Trg delovne sile v Sloveniji v devetdesetih letih 20. stoletja«. V Ivan svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer, Martina Trbanc (ur.): Politika zaposlovanja. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana. str 12-30.
5. Ivančič Angelca (1999): Izobraževanje in priložnosti na trgu dela, Znanstvena knjižnica FDV, Ljubljana
6. Kramberger Anton (1999): Poklici, trg dela in politika. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana. Str. 89-110
7. Kramberger Anton (2004): Power point, akademski zbor,FDV, Ljubljana
8. Kuzmin Franc (1994): ocena uspešnosti aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji, 1990/1993. IB-revija št. 5-6, 28-32.
9. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 1990 (1990): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
10. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 1991 (1991): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.

11. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 1992 (1992): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
12. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 1993 (1993): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
13. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 1994 (1994): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
14. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 1995 (1995): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
15. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 1996 (1996): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
16. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 1997 (1997): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
17. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 1998 (1998): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
18. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 1999 (1999): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
19. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 2000 (2000): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
20. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 2001 (2001): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
21. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 2002 (2002): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.

22. Letno poročilo Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije za leto 2003 (2003): Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije, Novo mesto.
23. Pirher Sonja (1992): Zakonska regulacija zaposlovanja in trg delovne sile pri nas. Ljubljana.
24. Pirher Sonja, Kraigher Tomaž, Geržina Suzana, Klužer Franci (2000) : Background Study: Employment and labour market in Slovenia, National VET Observatory Slovenia, Center of Republic of Slovenia for Vocational Education and Training, European Training Foundation, Turin; Ljubljana.
25. Svetlik Ivan (1985): Brezposelnost in zaposlovanje. Delavska enotnost. Ljubljana.
26. Svetlik Ivan, Glazar Jože, Kajzar Alenka, Trbanc Martina (2002): Politika zaposlovanja, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
27. Svetlik Ivan, Vodovnik Zvone (1996): oblikovanje metodoloških načel kot osnove za pripravo zakona o evidencah na področju dela. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve , Ljubljana Str. 21
28. Svetlik Ivan in ostali (2001): Skripta za izpit iz predmeta Trg delovne sile in zaposlovanje. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
29. Smerdu Franc (1992): Brezposelnost in njeno reševanje. V: Rast št. 1-2, str 99- 103.
30. Vodopivec Milan (1995): Elementi strategije gospodarskega razvoja trga dela. V: Rus Veljko, Rus (ur.): Slovenija po letu 1995: razmišljanja o prihodnosti. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
31. <http://www.novomesto.si/si/gospodarstvo/regija/> 7.11. 2004 11:38

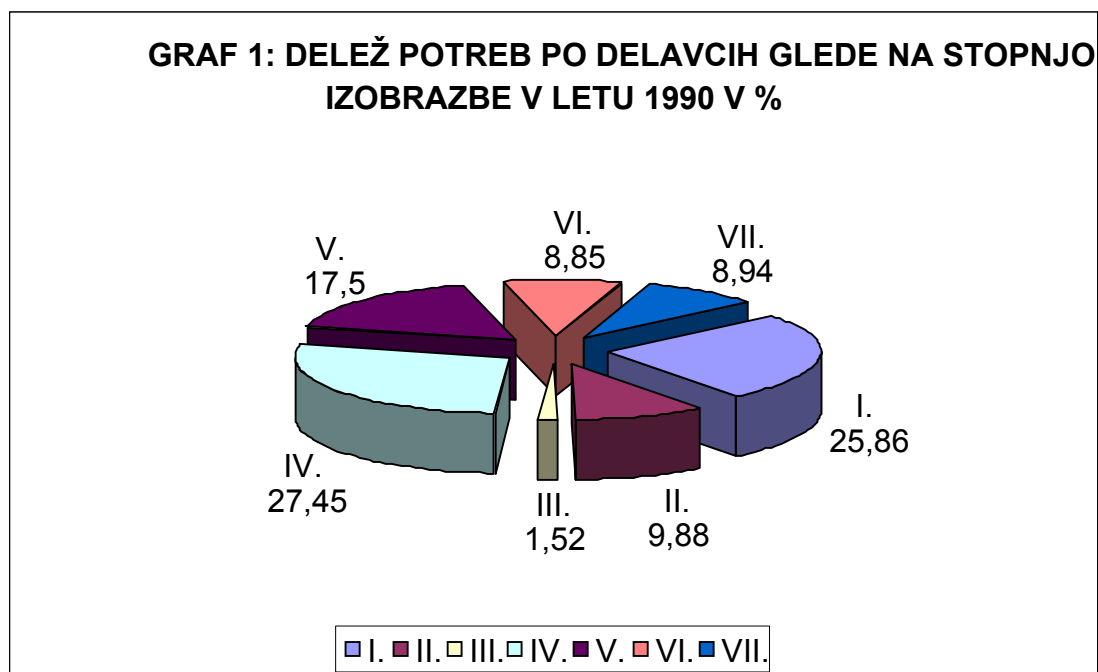
PRILOGA

PRILOGA A: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe po letih

Tabela 1: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 1990

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	25,86	801
II.	9,88	306
III.	1,52	47
IV.	27,45	850
V.	17,5	542
VI.	8,85	274
VII.	8,94	277
SKUPAJ	100	3097

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

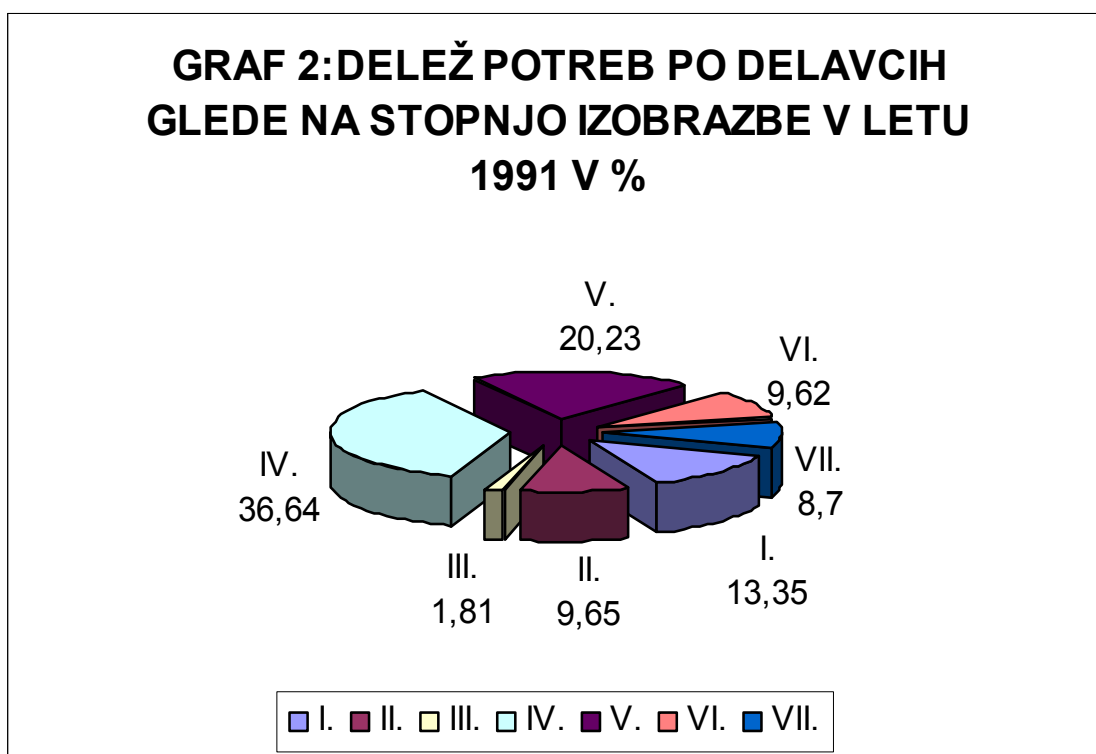

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 2: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 1991

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	13,35	405
II.	9,65	293
III.	1,81	55
IV.	36,64	1112
V.	20,23	614
VI.	9,62	292
VII.	8,7	264
SKUPAJ	100	3035

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

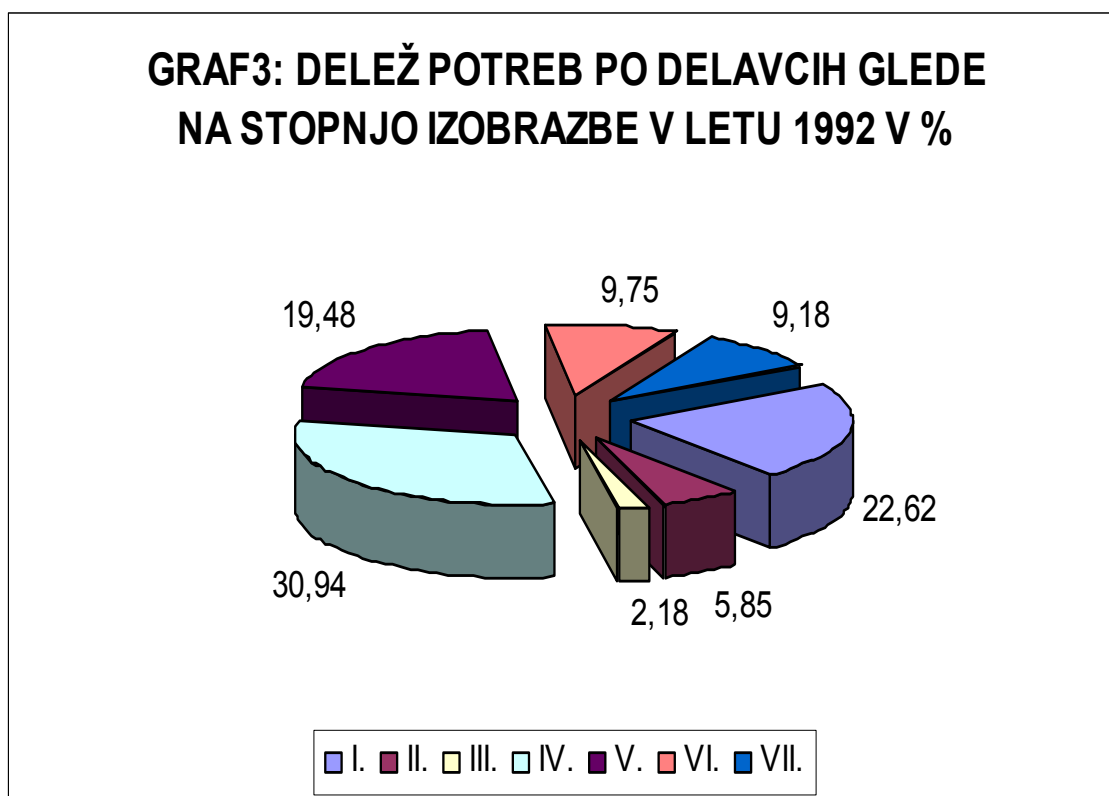

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 3: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 1992

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	22,62	878
II.	5,85	224
III.	2,18	81
IV.	30,94	1202
V.	19,48	773
VI.	9,75	376
VII.	9,18	364
SKUPAJ	100	3898

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

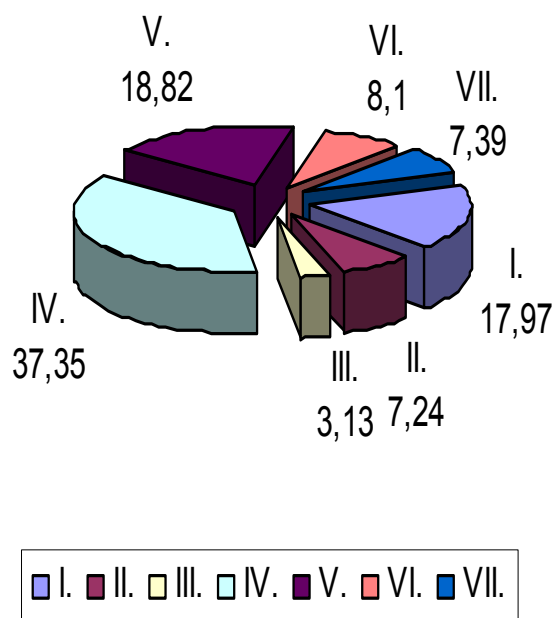
Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 4: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 1993

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	17,97	919
II.	7,24	370
III.	3,13	160
IV.	37,35	1910
V.	18,82	965
VI.	8,1	412
VII.	7,39	378
SKUPAJ	100	5114

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

GRAF 4: DELEŽ POTREB PO DELAVCIH GLEDE NA STOPNJO IZOBRAZBE V LETU 1993 V %

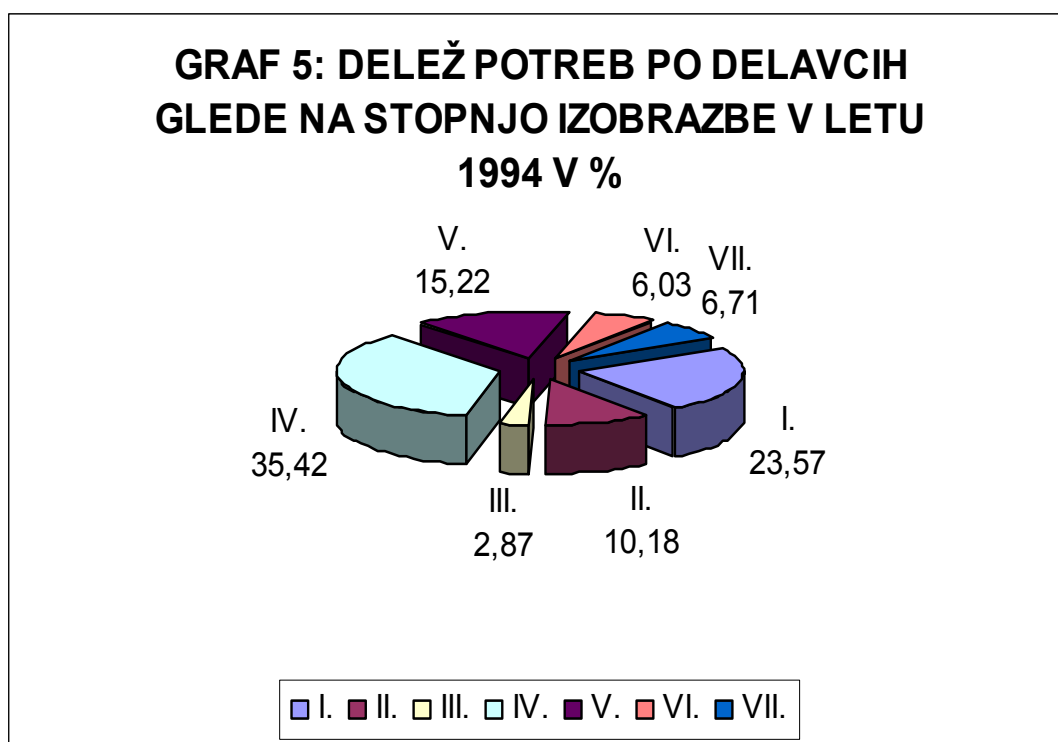

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 5: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 1994

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	23,57	1812
II.	10,18	783
III.	2,87	221
IV.	35,42	2724
V.	15,22	1170
VI.	6,03	464
VII.	6,71	516
SKUPAJ	100	7690

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

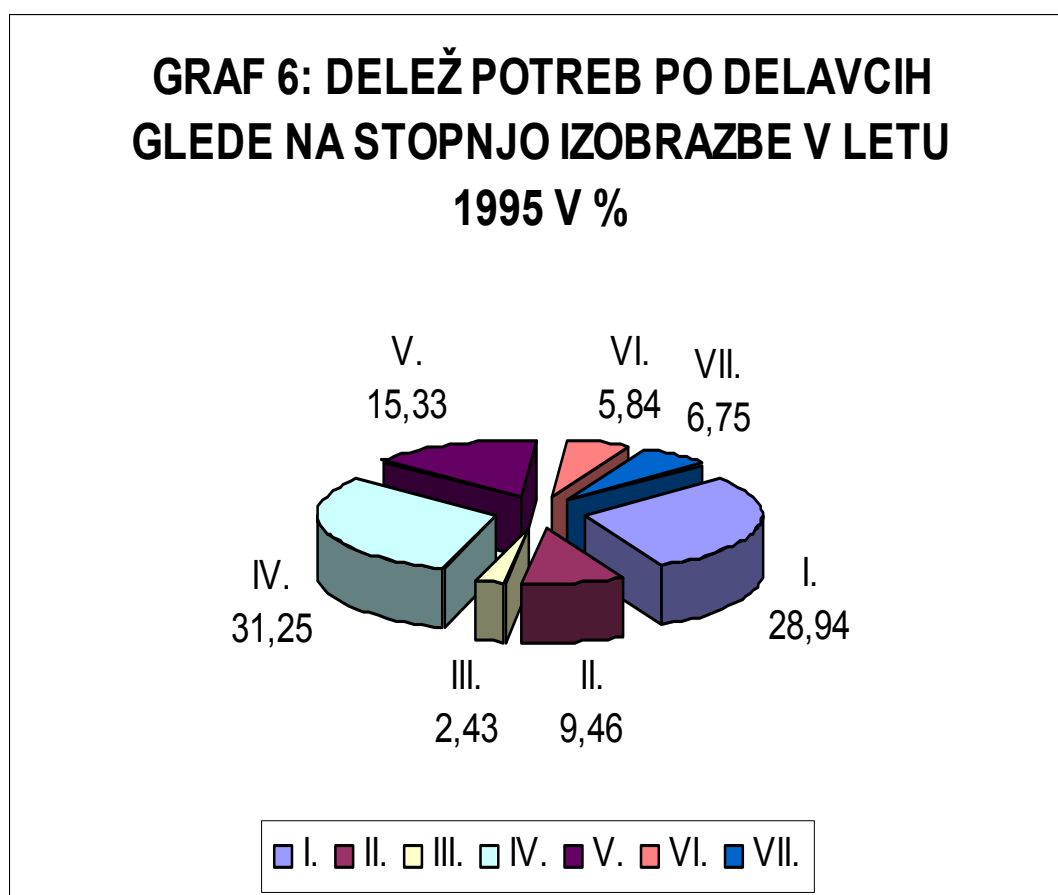

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 6: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 1995

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	28,94	2264
II.	9,46	740
III.	2,43	190
IV.	31,25	2445
V.	15,33	1199
VI.	5,84	457
VII.	6,75	528
SKUPAJ	100	7823

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

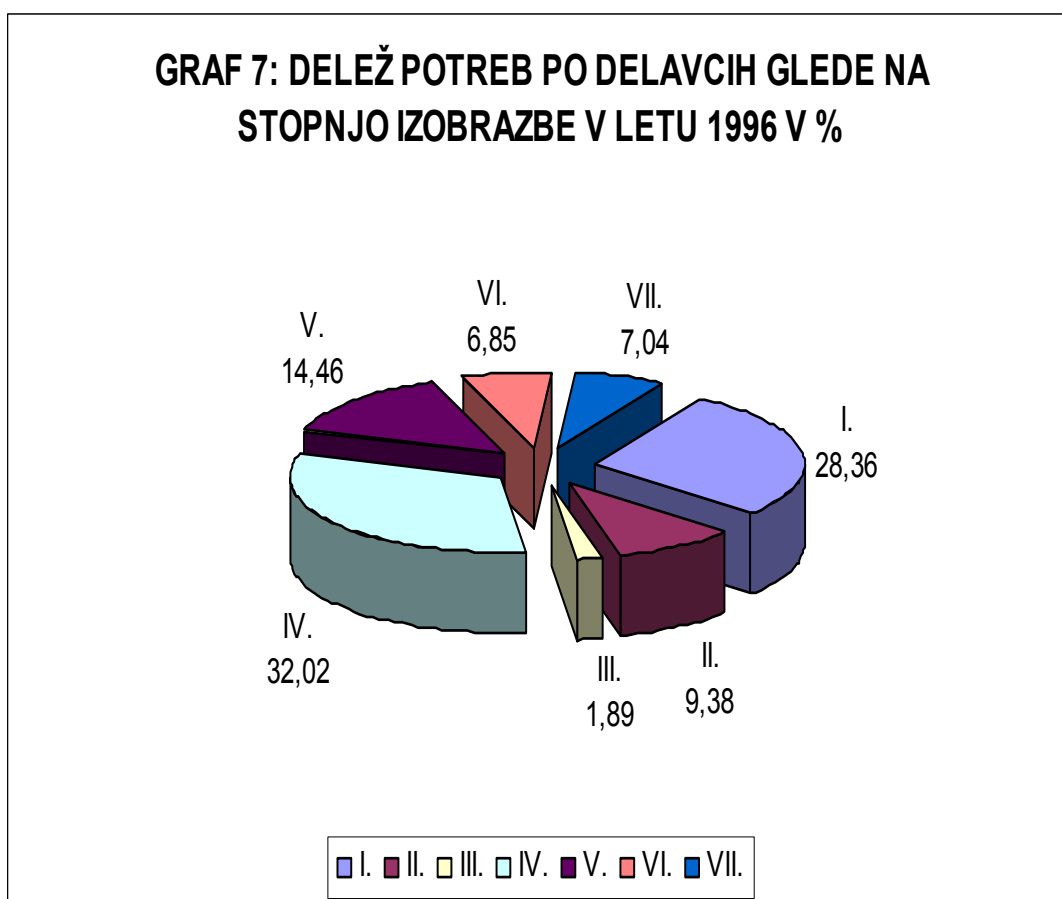
Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 7: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 1996

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	28,36	2111
II.	9,38	698
III.	1,89	141
IV.	32,02	2383
V.	14,46	1076
VI.	6,85	510
VII.	7,04	524
SKUPAJ	100	7443

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

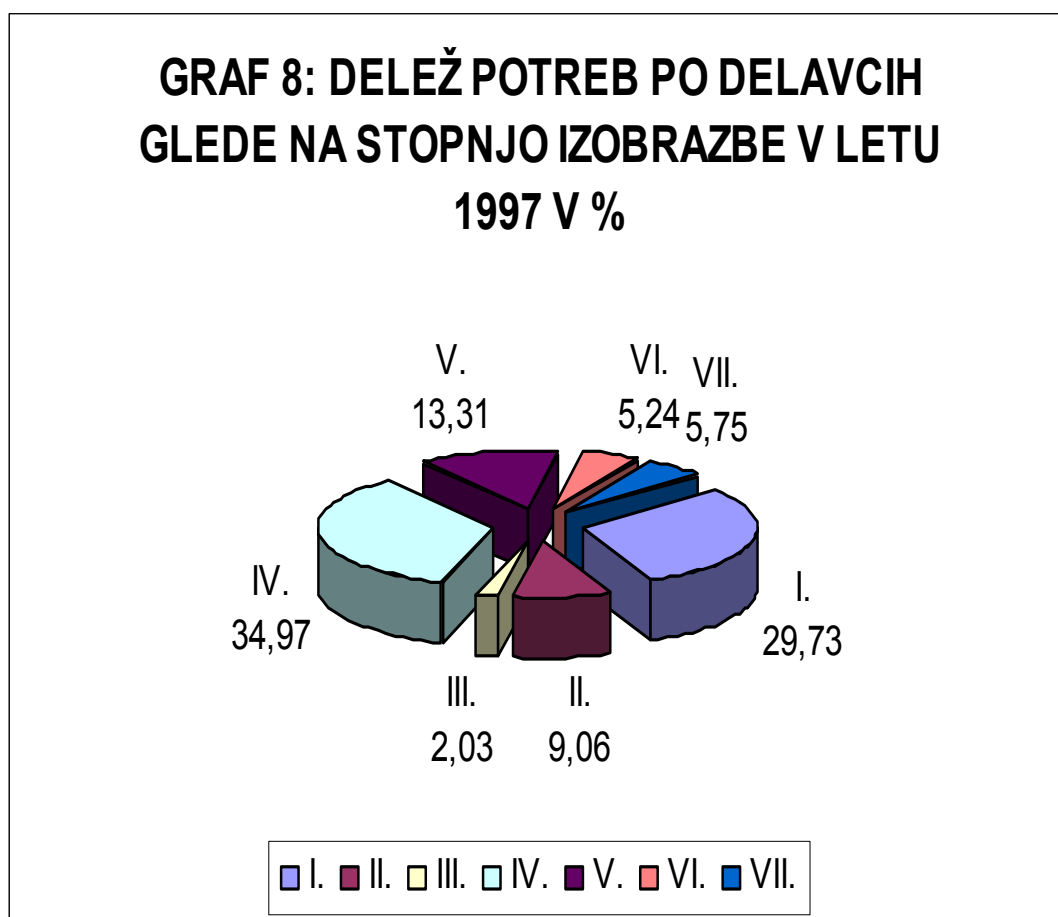

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 8: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 1997

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	29,73	2350
II.	9,06	715
III.	2,03	160
IV.	34,97	2765
V.	13,31	1052
VI.	5,24	412
VII.	5,75	454
SKUPAJ	100	7908

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

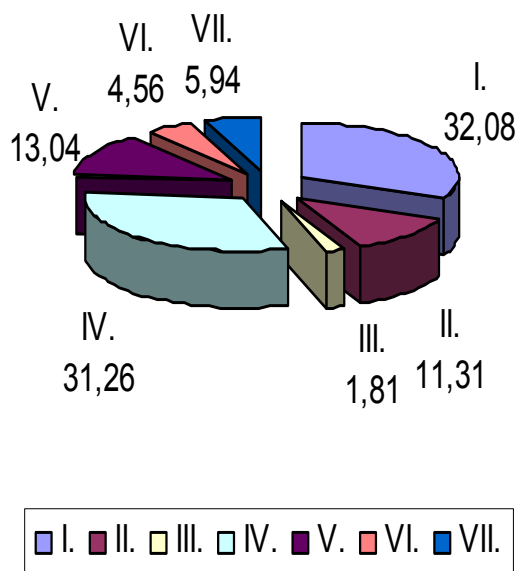
Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 9: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 1998

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	32,08	2728
II.	11,31	962
III.	1,81	154
IV.	31,26	2658
V.	13,04	1108
VI.	4,56	388
VII.	5,94	505
SKUPAJ	100	8503

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

GRAF 9: DELEŽ POTREB PO DELAVCIH GLEDE NA STOPNJO IZOBRAZBE V LETU 1998 V %

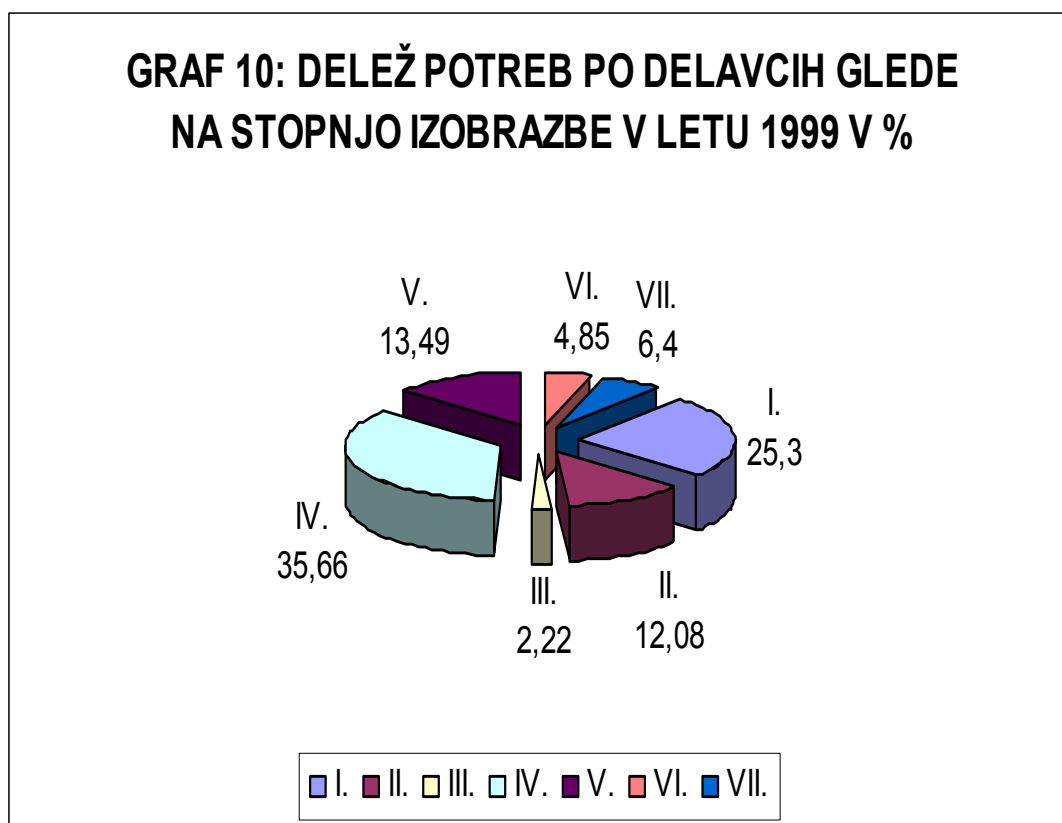

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 10: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 1999

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	25,3	2.177
II.	12,08	1.035
III.	2,22	190
IV.	35,66	3.075
V.	13,49	1.173
VI.	4,85	424
VII.	6,4	557
SKUPAJ	100	8.571

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

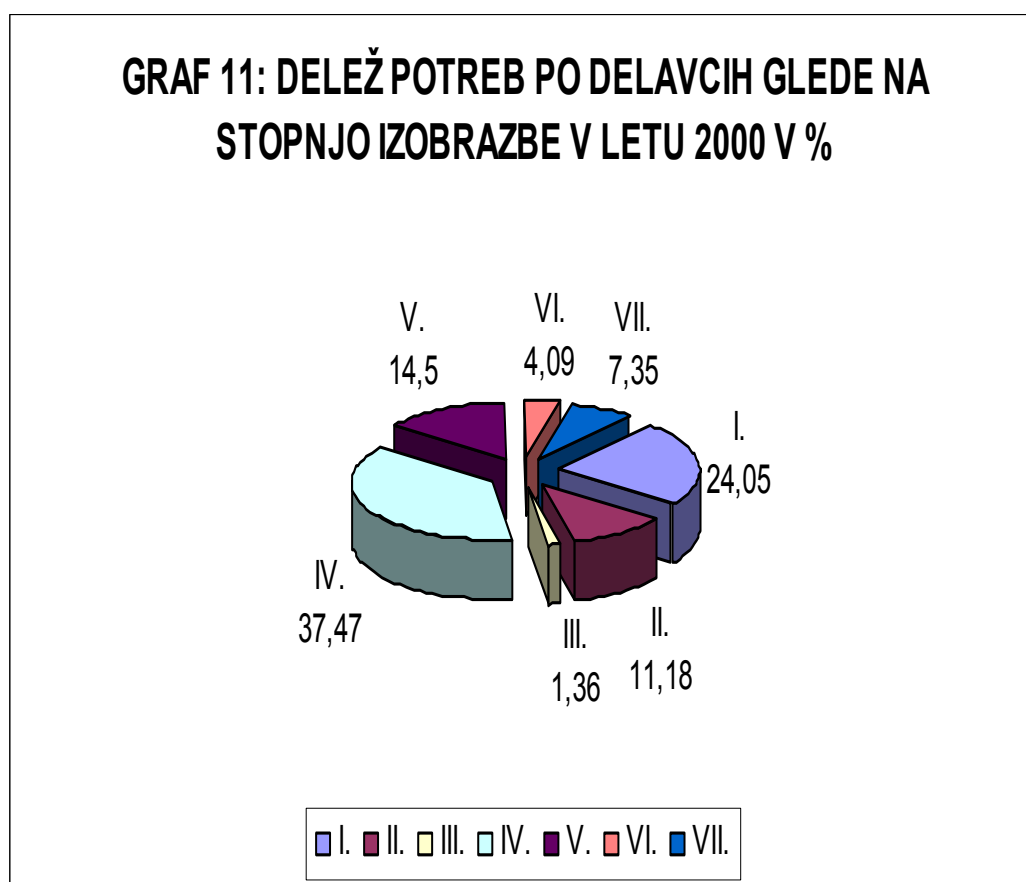

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 11: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 2000

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	24,05	2.055
II.	11,18	955
III.	1,36	116
IV.	37,47	3.202
V.	14,5	1.239
VI.	4,09	349
VII.	7,35	628
SKUPAJ	100	8.544

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

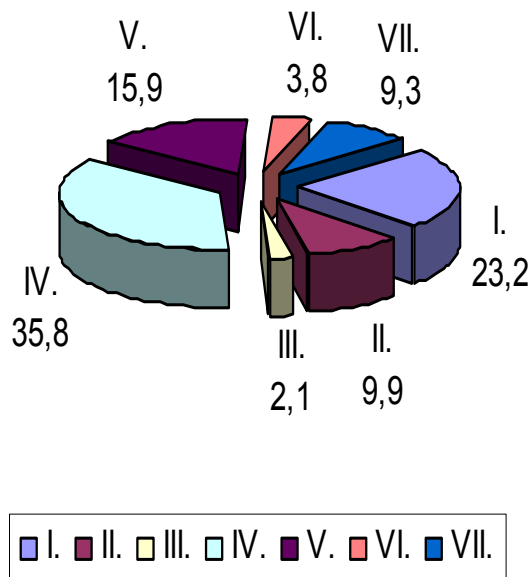
Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 12: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 2001

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	23,2	1.846
II.	9,9	790
III.	2,1	169
IV.	35,8	2.845
V.	15,9	1.259
VI.	3,8	302
VII.	9,3	735
SKUPAJ	100	7.946

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

GRAF 12: DELEŽ POTREB PO DELAVCIH GLEDE NA STOPNJO IZOBRAZBE V LETU 2001 V %

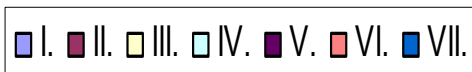
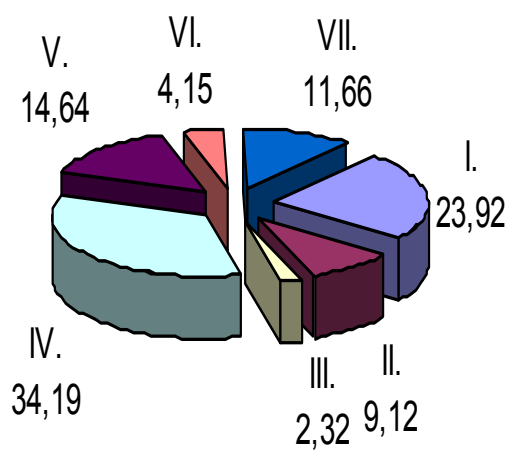
Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 13: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 2002

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	23,92	1849
II.	9,12	705
III.	2,32	179
IV.	34,19	2643
V.	14,64	1132
VI.	4,15	321
VII.	11,66	902
SKUPAJ	100	7731

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

GRAF 13: DELEŽ POTREB PO DELAVCIH GLEDE NA STOPNJO IZOBRAZBE V LETU 2002 V %

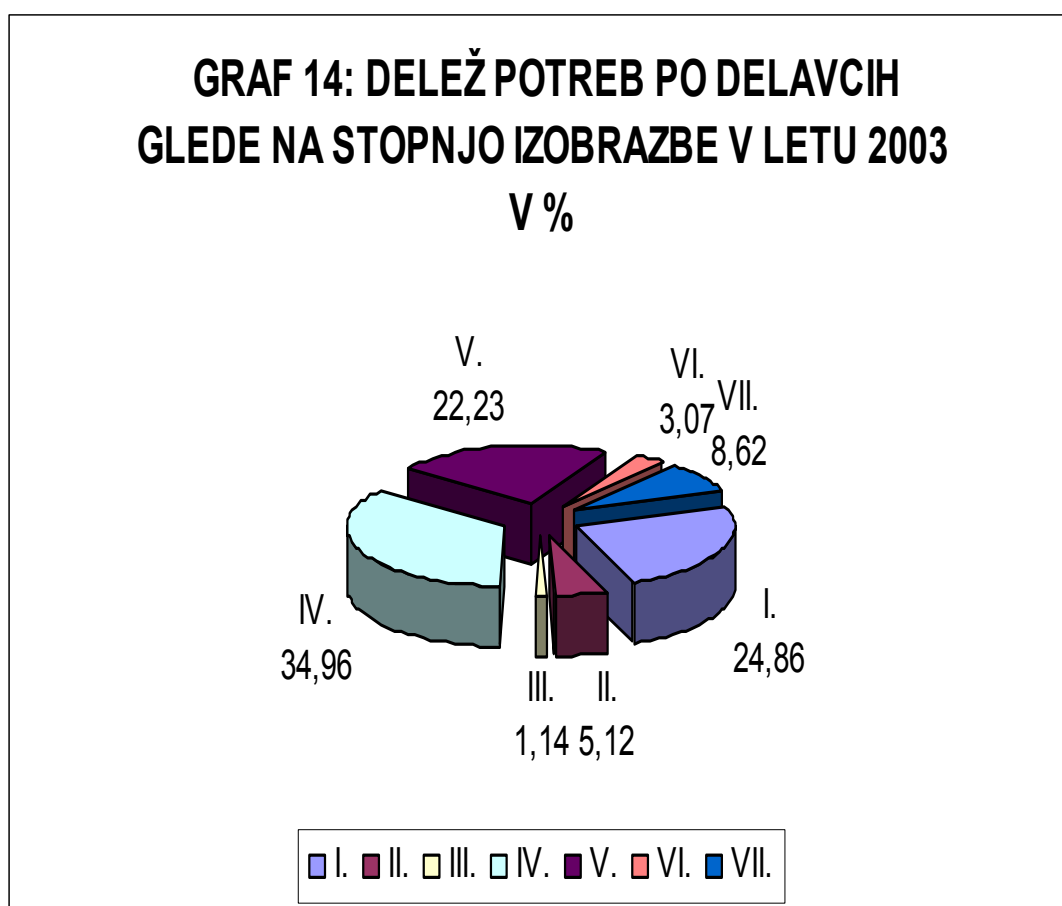

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Tabela 14: Delež potreb po delavcih glede na stopnjo izobrazbe v letu 2003

STOPNJA IZOBRAZBE	DELEŽ V %	ŠTEVILO
I.	24,86	1572
II.	5,12	324
III.	1,14	72
IV.	34,96	2211
V.	22,23	1406
VI.	3,07	194
VII.	8,62	545
SKUPAJ	100	6324

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto

Vir: Letna poročila ZZRS OE Novo mesto